

Verdieping van opgaven voor het landelijk gebied

Programma Landelijk Gebied
Fase 2

Maart 2023

Open Kaart
co-creatie van de leefomgeving

Colofon

Opdrachtgever Programma Landelijk Gebied
Gemeente Voorst

Contactpersoon
Paulien Dekker
p.dekker@voorst.nl

Verdieping van opgaven
voor het landelijk gebied van gemeente Voorst
Open Kaart

Contactpersoon
Hanneke Stenfert
hanneke@deopenkaart.nl

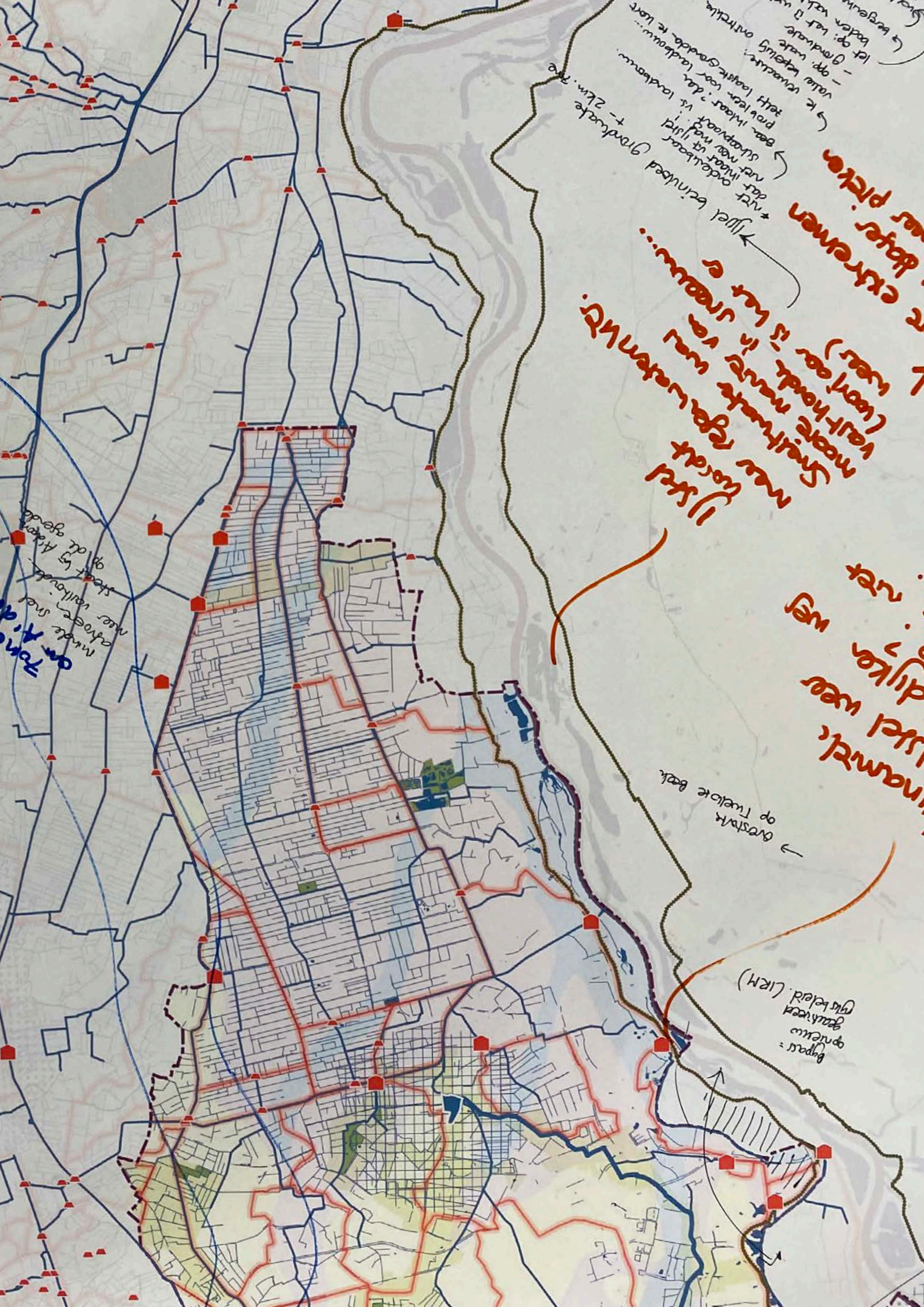

Maart 2023

Inhoud

Inleiding	
Verdieping van opgaven voor het landelijk gebied van gemeente Voorst	5
Verdieping	
Informatie per opgave op een rij	9
Vervolgstappen	
In gesprek over de toekomst van het Voorster buitengebied	45

Verdieping van opgaven voor het landelijk gebied van gemeente Voorst

Gemeente Voorst ontwikkelt een Programma Landelijk Gebied. De gemeente wil hiermee het heft in eigen hand nemen en bewuste keuzes maken over hoe de ruimtelijke toekomst van het landelijk gebied in Voorst eruit zou moeten zien. Dit toekomstbeeld wordt ontwikkeld in samenwerking met de mensen in en om het Voorster buitengebied.

Om met Voorsternaren in gesprek te kunnen over de toekomst van het landelijk gebied, moet duidelijk zijn waar we het met elkaar over moeten hebben. Als eerste stap in de ontwikkeling van een Programma Landelijk Gebied is daarom het speelveld in kaart gebracht. Dit is gedaan door met zo'n 60 mensen in en rond gemeente Voorst te spreken. Op basis van deze gesprekken zijn 7 hoofdopgaven voor het landelijk gebied benoemd (fase 1). Als tweede stap zijn de hoofdopgaven nader verkend, om helder op een rij te zetten wat we al weten met betrekking tot deze opgaven (fase 2).

Dit document is het resultaat van deze tweede, verdiepende stap. Per opgave staat de feitelijke beschikbare informatie die rond dit onderwerp van belang is op een rij. Deze informatie is zo helder mogelijk verwoord en verbeeld, zodat het kan dienen als basis voor een breed gesprek over de toekomst van het landelijk gebied van gemeente Voorst.

Fase 1: 7 hoofdopgaven voor het landelijk gebied van gemeente Voorst

In het Programma Landelijk Gebied dat gemeente Voorst wil maken, worden de uitdagingen voor het buitengebied bij elkaar gebracht. Uit de interviews met de ruim 60 mensen in en rond gemeente Voorst in fase 1 kwamen 7 hoofdopgaven voor het buitengebied naar voren. De hoofdopgaven betreffen:

- Hoe houden we meer rekening met **water en bodem**?
- Hoe versterken we gemeente Voorst als **groene hart**?
- Hoe bieden we perspectief voor de **landbouw**?
- Hoe behouden we de waarde van **dorpen en erven** voor het landelijk gebied?
- Welke kansen zijn er om **recreatie** in de gemeente Voorst te verbeteren?
- Waar en hoe maken we meer ruimte voor **duurzame energie**?
- In het **middengebied** van gemeente Voorst komt veel samen: hoe ziet de toekomst er hier uit?

Hoe ziet de toekomst van ons landelijk gebied eruit? Ter voorbereiding op het beantwoorden van deze vraag, is het speelveld van het Voorster buitengebied in kaart gebracht door met inwoners en andere betrokkenen te spreken (fase 1). Wat is er, wat speelt er en wat is nodig voor de toekomst?

Het speelveld is samengebracht in 7 hoofdopgaven voor het landelijk gebied van Voorst. In fase 2 van de ontwikkeling van een Programma Landelijk Gebied zijn deze hoofdopgaven nader onder de loep genomen om beschikbare kennis en informatie op een rij te zetten.

Foto: Open Kaart

Verdieping water en bodem | 16 oktober 2023

Met experts van Waterschap Vallei en Veluwe, Vitens en gemeente Voorst

Verdieping landschap en natuur | 19 oktober 2023

Met experts van o.a. Collectief Veluwe, BoerenNatuur, Stichting IJsselboomgaarden, Gelders Landschap, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Provincie Gelderland, Staatsbosbeheer, Tauw en gemeente Voorst

Verdieping landbouw, sessie 1 | 16 oktober 2023

Met experts van Regio Stedendriehoek, Waterschap Vallei en Veluwe, Innovatiecoöperatie, Zorg om Boeren, adviseur landbouwtransitie, LTO Noord, vertegenwoordigers keukentafelgesprekken, Provincie Gelderland, Stichting IJssellandschap, rentmeester landgoed en gemeente Voorst

Verdieping landbouw, sessie 2 | 31 oktober 2023

Met agrariërs uit gemeente Voorst

Verdieping dorpen en erven, sessie 1 | 7 november 2023

Met experts van o.a. Mens en Welzijn, Adviesraad Sociaal Domein, Hogeschool Van Hall Larenstein, Stimuland; ruimtelijk ontwerpers, kenners van rood-voor-roodbeleid en rood-voor-groenbeleid en gemeente Voorst

Verdieping dorpen en erven, sessie 2 | 8 februari 2024

Met vertegenwoordigers van de dorpsbelangenorganisaties

Verdieping recreatie | 18 oktober 2023

Met experts van o.a. VisitVeluwe, Routebureau Veluwe, Veluwe op 1, Leisurelands, het voormalig Toeristisch Platform, Landschapsbeheer Gelderland, buurgemeenten, provincie Gelderland en gemeente Voorst

Verdieping duurzame energie | 23 oktober 2023

Met experts van Liander, RES 2.0, Platform Voorster Energie, vertegenwoordigers van lokale energiecoöperaties en andere lokale energie-initiatieven en gemeente Voorst

Verdieping middengebied | 1 november 2023

Met o.a. (landschaps)architecten, Provincie Gelderland, RCE, rentmeester landgoed, econoom landelijk gebied en gemeente Voorst

Fase 2: Verdieping van de hoofdogaven

Uit de gesprekken ter verkenning van wat er speelt in het buitengebied van gemeente Voorst, bleek dat er sterke behoefte was om feitelijke informatie over de thema's die naar voren werden gebracht op een rij te zetten. Want om na te denken over morgen, is het nuttig verleden en heden goed te kennen. Om bijvoorbeeld in gesprek te gaan over hoe we met water en bodem willen omgaan, is het noodzakelijk te weten hoe grond- en oppervlaktewater vandaag de dag de gemeente Voorst in en uit stroomt. En om over het landschap van de toekomst na te denken, moeten we goed weten hoe het landschap van nu is opgebouwd.

Kennis rondom elke opgave op een rij met hulp van lokale experts en ervaringsdeskundigen

Per opgave is daarom informatie op een rij gezet. Het betreft kennis over bijvoorbeeld het watersysteem of grondgebruik in gemeente Voorst, maar daarnaast ook kaders, in de vorm van huidig beleid of verwacht beleid vanuit provincie of Rijk.

De informatie is verzameld met de hulp van lokale experts en ervaringsdeskundigen. Zo hebben het waterschap en Vitens bijvoorbeeld informatie verschaft over waterbeheer en drinkwater; hebben lokale energiecoöperatie hun ervaringen gedeeld over duurzame energie; hebben dorpsbelangenorganisaties geholpen informatie met betrekking tot dorpen scherp te krijgen; en hebben zowel experts uit de agrarische sector als agrariërs zelf bijgedragen aan een beter beeld van de opgaven voor de landbouw in gemeente Voorst. (Zie kader voor overzicht van alle bijeenkomsten t.b.v. de verdieping van opgaven) Tot slot heeft ook de gemeenteraad (op 26 februari 2024) kennis genomen van en meegedacht in de verdieping van de hoofdogaven voor het landelijk gebied.

De informatie is zo helder mogelijk verwoord en verbeeld in infobladen, zodat iedereen die dat wil zich kan verdiepen in de uitdagingen voor het landelijk gebied van gemeente Voorst.

Stap 3: In gesprek met inwoners over de toekomst van het landelijk gebied

Met het op een rij zetten van deze kennis en kaders is nog geen enkele keuze gemaakt. De verdieping van opgaven is namelijk bedoeld als voorbereiding op een breed gesprek over de toekomst van het landelijk gebied, waarin we met inwoners verkennen wat passend en wenselijk is in gemeente Voorst. Als volgende stap in het maken van een Programma Landelijk Gebied worden alle inwoners van gemeente Voorst uitgenodigd om mee te praten, zowel via een inwonerspanel online als in fysieke bijeenkomsten.

Informatie per opgave op een rij

Per opgave voor het landelijk gebied van gemeente Voorst is verdiepende informatie op een rij gezet. Deze informatie is zo helder mogelijk verwoord en verbeeld in infobladen. In dit hoofdstuk staan deze infobladen op een rij.

Denk met ons mee: landelijkgebied@voorst.nl

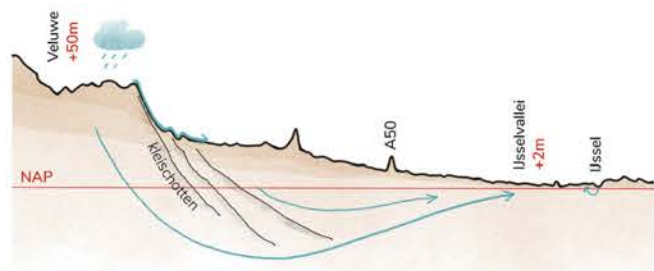
De verzamelde informatie is een momentopname, aangezien bijvoorbeeld beleid voor het landelijk gebied momenteel flink in beweging is. Mis je (nieuwe) informatie die relevant is voor het gesprek over de toekomst van het landelijk gebied in gemeente Voorst? Laat het ons weten via landelijkgebied@voorst.nl.

WATER IN GEMEENTE VOORST

Om voldoende schoon water, droge voeten en een gezonde vruchtbare bodem te garanderen voor de toekomst, moeten we meer rekening houden met water en bodem bij gebruik en inrichting van onze gronden. Wat betekent dit voor Voorst? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we de basisinformatie op een rij.

Het natuurlijke watersysteem van gemeente Voorst
Gemeente Voorst ligt tussen de IJssel en de Veluwe. De Veluwe bestaat uit stuwwallen uit de IJstijd en heeft een hoogte van soms meer dan 50 meter boven NAP. Richting de IJsselvallei wordt het gebied steeds lager, tot ongeveer 2 meter boven NAP.

naar: conceptversie waterbalans

Ter hoogte van Klarenbeek heeft zich daarnaast ook een kleinere stuwwal gevormd. De stuwwal ligt haaks op de IJssel; het gebied tussen Klarenbeek en de uiterwaarden ligt hoger dan de rest van Voorst.

De **hoogteverschillen** zijn bepalend voor de werking van het watersysteem. Water stroomt van hoog naar laag. Op de randen van de hogere gronden zijn vroeger bronnen van beken ontstaan, die vrij over het grondgebied van Voorst naar de IJssel stroomden. De kleine stuwwal bij Klarenbeek verdeelde het watersysteem in twee delen: de wateren ten noorden van de stuwwal, zoals de Twellose beek en de Fliert, stromen in noordelijke richting naar de IJssel; de wateren ten zuiden van de stuwwal, zoals de Voorsterbeek, stromen juist in oostelijke richting naar de IJssel. Deze **'waterscheiding'** is er nog steeds.

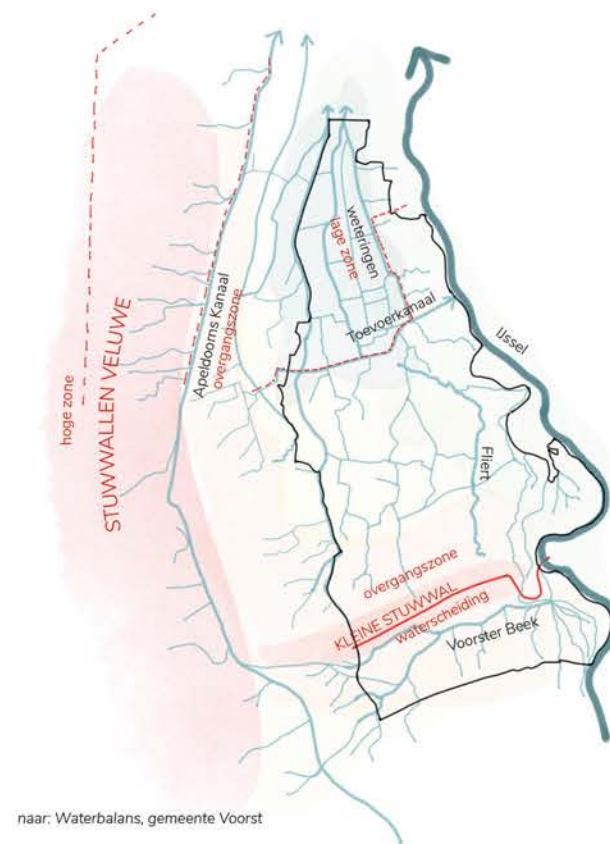
De hoogteverschillen tussen de Veluwe en Voorst hebben ook **kwel** tot gevolg. Niet alleen aan de oppervlakte, ook ondergronds stroomt het water van hogere naar lagere gebieden. Soms buigt deze stroom af naar boven. De

afbuiging wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld kleischotten in de bodem. Het grondwater dat door druk van deze stroom aan de oppervlakte opkomt, noemen we kwel.

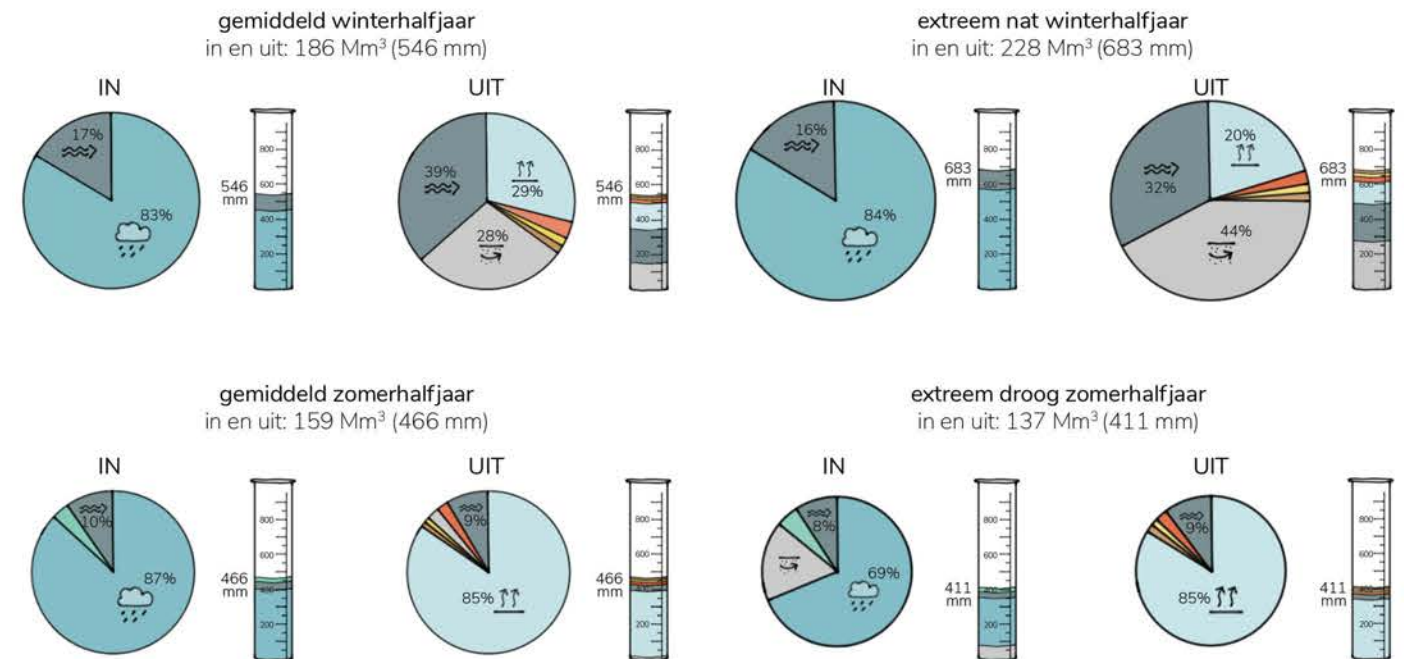
In gemeente Voorst komt naast water van de Veluwe ook IJsselwater als kwel naar boven. Bij hoge grondwaterstanden sijpelt IJsselwater onder de dijk door omhoog. Voordat de dijken waren gemaakt, overstromden de uiterwaarden jaarlijks. Bij het dorp Voorst stroomde dit IJsselwater via de Voorsterbeek terug het gebied in. Om de noordelijk gelegen gronden droog te houden bij overstromingen, hebben boeren in de 15^e eeuw hier de Appense Dijk aangelegd. Deze dijk staat haaks op de IJssel.

Het watersysteem van Voorst nu

Vanaf de middeleeuwen hebben mensen het natuurlijke watersysteem steeds meer naar hun hand gezet, door kanalen, weteringen en sloten te graven. De Grift en het Apeldoorns Kanaal zijn gegraven. Het water van de Veluwe stroomt sindsdien grotendeels via deze waterlopen naar Hattem, waar het de IJssel ingaat. Tussen het Apeldoorns Kanaal en de IJssel is in het noordelijke deel van de gemeente een **poldersysteem** gemaakt met sloten en weteringen die het water naar het noorden afvoeren. Via gemaal Veluwe, bij Wapenveld, wordt dit water de IJssel in gepompt. Later is gemaal Terwolde toegevoegd,

naar: Waterbalans, gemeente Voorst

- Neerslag
- Doorstroming oppervlaktewater
- Inlaat vanuit IJssel
- Verdamping
- Drinkwaterwinning
- Uitstroom gezuiverd afvalwater
- Onttrekking boeren en industrie
- Grondwaterberging en -stroming

naar: Waterbalans, gemeente Voorst

in combinatie met het Toevoerkanaal. Zo kon water nog beter afgevoerd worden, wat nodig was om het land te gebruiken voor de landbouw. Ook werd het zo mogelijk om water vanuit de IJssel in droge periodes de polder in te laten.

In het zuidelijke en meer droge deel van de gemeente is een wat grofmaziger stelsel van sloten gegraven die **afvoeren naar de beken**. Met de aanleg van de Bandijk rond de Voorster Klei is de Appense Bandijk overbodig geworden. Door de aanleg en later nog de verhoging van de zomerdijk bij de Wilpse Klei overstromt dit gebied een stuk minder vaak.

Wat gaat er in en uit in een gemiddeld zomer- en winterhalfjaar?

Samen met de gemeenten Heerde en Epe en Waterschap Vallei en Veluwe is een **'waterbalans'** opgesteld voor het gezamenlijke stroomgebied. Een waterbalans laat zien hoe en hoeveel water het stroomgebied in en uit gaat. Het meest zuidelijke deel van de gemeente (ten zuiden van de 'waterscheiding') valt in een ander stroomgebied. Hiervoor wordt samen met de gemeente Brummen op korte termijn een waterbalans opgesteld.

In een **gemiddeld winterhalfjaar** komt er 186 miljoen m³ (Mm³) water het stroomgebied binnen. Dit is vergelijkbaar met meer dan een halve meter. Het grootste deel van dit water, 83%, komt binnen in de vorm van regen. De overige 17% van het water stroomt binnen via weteringen, beken en sloten. Voor de gemeente Voorst stroomt er 19 Mm³ water via watergangen het gebied in, met name via de Groote Wetering en het Toevoerkanaal (vanaf Apeldoorn).

Het water dat de gemeente uitgaat, verlaat het stroomgebied in de winter voor 39% via weteringen en sloten, voor 28% door grondwateruitwisseling met de IJssel of grondwaterstijging, voor 29% door verdamping, voor 2% door drinkwaterwinning, voor 1% door onttrekkingen van boeren en industrie en voor 1% via de rioolwaterzuiveringsinstallatie, die gezuiverd water in de IJssel loost.

In de andere helft van het jaar, een **gemiddeld zomerhalfjaar**, komt er in totaal 159 miljoen m³ water het stroomgebied binnen (iets minder dan een halve meter). Van het water dat binnenkomt, bestaat 87% uit regen en 10% uit water via weteringen en sloten. De overige 3% stroomt de gemeente binnen doordat water vanuit de IJssel bij gemaal Terwolde ingelaten wordt. Binnen de grenzen van Voorst is dit ca. 8 Mm³ via de watergangen en 4,8 Mm³ vanuit de IJssel.

Het water dat het gebied verlaat in de zomer verdwijnt grotendeels door verdamping (voor 85%). 9% stroomt het gebied uit via weteringen en sloten, 2% is drinkwaterwinning, 2% is grondwateraanvulling of grondwateruitwisseling met de IJssel, 1% door onttrekkingen van boeren en industrie en 1% via de

rioolwaterzuiveringsinstallatie. De precieze onttrekkingen van water door boeren en industrie zijn overigens (nog) niet helder in beeld; onvoldoende om conclusies te trekken.

Impact van extremere zomers en winters

Door klimaatverandering krijgen we steeds vaker te maken met extreem natte winters en droge zomerperiodes. In de afgelopen **natte winters** viel er 25% meer regen. De instroom vanuit watergangen richting Voorst is dan ook nog eens 28% groter. Het watersysteem moet meer water afvoeren. Maar het grootste verschil met een gemiddelde winter zit in de toename van grondwaterberging en -stroming. De grondwaterstanden stijgen.

In een **extreem droog zomerhalfjaar**, zoals in 2018, valt er zo'n 30% minder regen dan gemiddeld. Via wateringen, beken en sloten stroomt zo'n 16% minder water Voorst in. Er wordt water viaemaal Terwolde vanuit de IJssel ingelaten, maar dit helpt alleen het noordelijke, lage deel van de gemeente Voorst en is bovendien alleen mogelijk als de IJssel niet te laag staat. Het gevolg van een droge zomer is dat de grondwaterstanden dalen.

De impact van klimaatverandering op het watersysteem

Naast de toenemende hevige regenval en de langere periodes van droogte, er is over de afgelopen 100 jaar ook een **stijging van de gemiddelde temperatuur** te zien. Door het stijgen van de temperatuur neemt de verdamping van water toe. Dit versterkt het droogteprobleem. Door snellere verdamping uit oppervlaktewater, bijvoorbeeld uit recreatieplas Bussloo, stroomt grondwater sneller van hoog naar laag. In combinatie met het oppompen van grondwater voor drinkwater, door boeren en particulieren en ontwatering van woongebieden zorgt dit ervoor dat de grondwaterstand op de hoge delen van de Veluwe langzaam daalt. De 'wateraccu' van gemeente Voorst raakt daarmee steeds ietsje leger. Op een vergelijkbare manier versterkt recreatieplas Bussloo ook verdroging van de kleinere stuwwal bij Klarenbeek.

Deze veranderingen in het klimaat leveren vooral **risico's op voor de gebieden die tussen de hoogste en laagste gronden in liggen**. In de hogere gebieden ligt de grondwaterstand - ook nu al - diep onder het maaiveld. Wanneer de grondwaterstand verandert, leidt dit niet zo snel tot wateroverlast of grotere droogte. De grondwaterstand in de laagste delen ligt juist dicht bij het maaiveld. Hierdoor zijn de invloeden van de seizoenen op de grondwaterstand in deze gebieden groter; maar deze gebieden zijn vaak ook beter ingericht op het snel afvoeren van water. In de zone tussen hoog en laag in, waar het grondwater zo'n 150 tot 70 cm onder het maaiveld ligt, zijn weinig sloten aanwezig, dus een hogere grondwaterstand kan als snel tot wateroverlast leiden. Een lagere grondwaterstand kan juist tot droogteschade leiden, omdat bomen en planten niet meer genoeg water uit de bodem kunnen halen.

De aandachtsgebieden die hieruit volgen, liggen ten westen van gemeente Voorst, maar juist ook rondom Twello, Wilp-Achterhoek en Klarenbeek. Het is belangrijk hier water te **besparen**, water **vast te houden** en het **gebruik aan te passen** op de veranderende situatie.

In het laagste gebied, zoals in polder Nijbroek, is het ook wenselijk de peilen zo hoog mogelijk op te zetten, als tegendruk voor de hogere delen. Het toekomstige klimaat zal hier beperkte impact hebben, omdat grondwaterstanden al hoog zijn. Door het peilgestuurde watersysteem, zakken de grondwaterstanden bij droogte relatief weinig weg. Wel kan de afvoercapaciteit onder druk komen te staan bij langdurige of intensieve regenbuien. Er dient ruimte gemaakt te worden voor het bergen van water bij piekregenbuien (hoeveel en waar?).

Drinkwater

De uitdagingen voor ons drinkwatersysteem zijn de afgelopen jaren sterk veranderd. Er zijn steeds vaker lange periodes van hitte en droogte. Tijdens deze periodes van droogte gebruiken mensen thuis veel meer water en moet het drinkwatersysteem ineens veel water leveren. Er wordt een **hogere maximale capaciteit per dag** gevraagd. Tegelijkertijd heeft drinkwaterwinning impact op de grondwatervoorraad en kan winning op sommige plekken **verdroging** op lange termijn juist ook versterken.

Naast verdroging is **verzilting** een uitdaging. Onder de diepere grondwaterlagen zit in Nederland vaak zout water. Als er te veel water uit de grond wordt gehaald, komt dit zoute water naar boven en verzilt het zoete water.

In de regio van gemeente Voorst zorgt Vitens voor het drinkwater. Ten noorden van Twello is er één locatie waar water wordt gewonnen en tot drinkwater wordt gemaakt. Ook heeft Vitens drinkwaterlocaties nabij Apeldoorn en Deventer. De winning in Twello zit zo diep dat er geen beperkingen gelden op het gebied van bijvoorbeeld het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Wel zijn er restricties op boringen, om de kleilagen die de winning beschermen niet te beschadigen.

Het water uit Twello is het oudste grondwater dat Vitens gebruikt. Dit water zit al meer dan 1000 jaar in de grond en wordt aangevuld door grondwaterstromen van de Veluwe. Door de dikke kleilaag in de bodem is er geen effect van waterwinning aan de oppervlakte bij Twello. Wel speelt hier het risico van verzilting. Vitens zoekt hier daarom naar plekken voor nieuwe winningsputten rond de bestaande winning in Twello. Door meer putten te plaatsen, hoeft het water minder diep uit één put uit de grond te komen en komt het zout minder snel naar boven.

Vanwege de veranderde behoefte aan drinkwater, heeft Vitens de komende tijd meer plekken voor

drinkwaterwinning nodig. De provincie heeft hiervoor reserveringsgebieden aangewezen. In deze gebieden wordt het grondwater extra beschermd zodat het grondwater beschikbaar en van goede kwaliteit blijft.

Op het gebied van gemeente Voorst is een **reserveringsgebied** voor oeverwaterwinning aangewezen op de Voorster en Wilpse Klei. **Oeverwaterwinning** betekent dat er water uit de grond én (via de grond) uit de IJssel wordt gehaald. Zo heeft drinkwaterwinning minder impact op de grondwaterstand en dus een kleiner verdrogend effect. (Al is er ten opzichte van de waterwinning bij Twello wel een verdrogend effect, omdat Twello geen effect kent.) Of en wanneer het reserveringsgebied gebruikt gaat worden, hangt af van de ontwikkeling van de vraag naar drinkwater en nader onderzoek naar effecten op de omgeving.

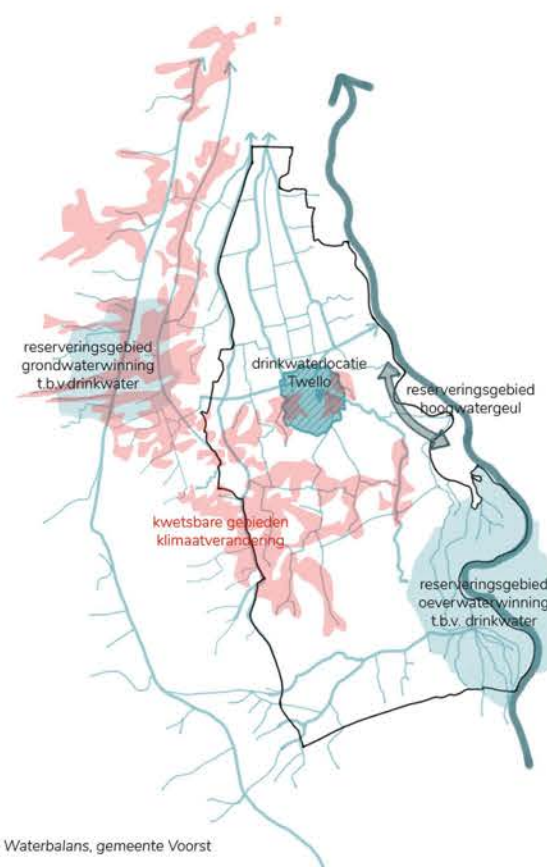
Waterkwaliteit

Niet alleen wateroverlast en droogte zijn relevant, ook de waterkwaliteit is een belangrijk aandachtspunt. Voor 2027 moeten alle Europese landen voldoen aan bepaalde normen (**Kaderrichtlijn Water, KRW**). Het water moet zowel voldoende schoon als gezond zijn. Dat betekent dat er enerzijds niet te veel chemische stoffen in mogen zitten en anderzijds dat de biodiversiteit in het water op peil moet zijn. Het waterschap draagt zorg hiervoor, door het aanleggen van bijvoorbeeld natuurvriendelijke oevers. Ook belangrijk is om ervoor te zorgen dat er minder bestrijdingsmiddelen of andere gifstoffen in het

(grond)water terecht komen. Hiervoor zijn teeltvrije zones ingesteld. Dit zijn zones langs watergangen waar boeren geen mest of gewasbeschermende middelen op het land mogen brengen. Verder is het waterschap in opdracht van het rijk bezig met KRW-doelstellingen in de uiterwaarden van de IJssel.

Ruimte voor de rivier & bescherming tegen hoog water

De IJssel werd altijd vooral gevoed door smeltwater van gletsjers uit de Alpen. Nu er door klimaatverandering steeds minder (grote) gletsjers zijn, is er minder smeltwater in het voorjaar. De IJssel wordt steeds meer een **regenwaterriever**. Dit betekent dat IJsselstanden minder constant zijn en sterker afhankelijk zijn van hoeveel regen er valt. Het zal vaker voorkomen dat de IJssel in de zomer (zeer) laag staat, waardoor scheepvaart wellicht soms zelfs onmogelijk is. Tegelijkertijd zal de IJssel ook meer pieken moeten opvangen, bij langdurige en hevige regenval in Nederland of over de grens. Om deze pieken op te vangen, is er op verschillende plekken meer ruimte gemaakt langs de IJssel. In geval van nood kunnen deze gebieden dan ook onder water lopen en mee stromen met de rivier. Inmiddels is de winterdijk van de Voorsterklei teruggelegd, meer landinwaarts. En er is ook ruimte gereserveerd voor een eventuele nieuwe hoogwatergeul tussen Twello en Steenenkamer/De Worp. Ook wordt gekeken naar de optie om de Wilpse Klei vaker te later mee stromen. Tegelijkertijd kijkt het waterschap naar **versterking van de dijken**, als onderdeel van het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

naar: Waterbalans, gemeente Voorst

Deze informatie is samengesteld in het kader van het project Programma Landelijk Gebied, oktober 2023

LANDSCHAP EN NATUUR IN GEMEENTE VOORST

Het groene karakter is één van de belangrijkste kwaliteiten van gemeente Voorst. Natuur en (cultuurhistorisch) landschap zijn echter ook kwetsbare structuren die niet vanzelfsprekend aandacht en urgentie krijgen. Hoe behouden en versterken we de groene kwaliteiten van Voorst in de toekomst? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we de basisinformatie op een rij.

Landschappelijke kwaliteiten van Voorst

Gemeente Voorst ligt in de IJsselvallei, het gebied tussen de hogere stuwwal van de Veluwe en de zandige oeverwal van de IJssel. Het zuidelijke deel van de IJsselvallei en ook van gemeente Voorst bestaat uit zandgronden met beken die van west naar oost afstromen naar de IJssel. De IJssel ligt hier lager dan de zandgronden. Het noordelijke deel ligt periodiek juist lager dan de IJssel. Dit zijn veelal nattere, kleiige komgronden. Hier is sinds de middeleeuwen een watersysteem van weteringen aangelegd, die het water uit het natte gebied naar het noorden leiden, naar de IJssel.

De streekgids IJsselvallei (provincie Gelderland) onderscheidt 4 deelgebieden in gemeente Voorst:

• Het landschap van de IJssel

De IJssel is een meanderende laaglandrivier met een kalm en verstild landschap. De oeverwallen en resten van oude rivierlopen met **stroomruggen** zorgen voor veel reliëf in het landschap. De **uiterwaarden** bestaan uit een kleinschalig, afwisselend landschap van agrarisch gebruik en natuur. Langs de **dijk**, ook een kenmerkend element, vinden we prachtige **dijkwoningen**, historische **IJsselhoeven**, doorbraakkolken en voormalige kleiwinputten.

• De weteringen in het noorden

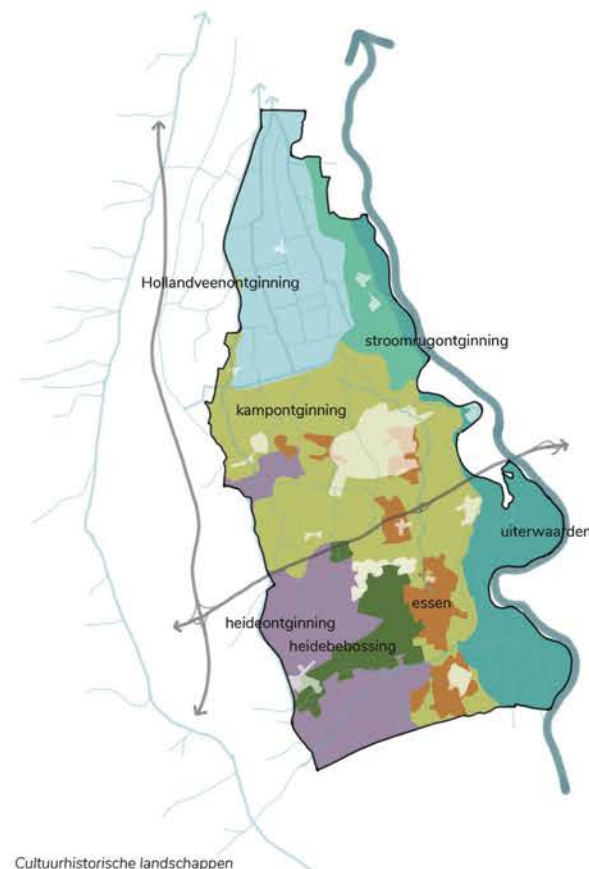
In het noordelijke deel van gemeente Voorst gaan de uiterwaarden en oeverwallen over in de laaggelegen weidse **komgronden**, met o.a. de planmatige ontginning polder Nijbroek. Door de komgronden lopen lange **weteringen**, met haaks hierop een fijnmazige strokenverkaveling.

• Adellijk erfgoed in het midden

Het middengebied van Voorst was van oudsher ook vrij nat. Kwel dat vanaf de Veluwe hier naar bovenkomt, vormde de bron van de beken. Op hogere stukjes in het **kampen- en essenlandschap** liggen ook hier markante **boerderijen**. Daarnaast hebben welgestelde lieden uit omliggende steden hier **landgoederen** gebouwd, zoals de Hartelaar, Bruggenbosch en Huis de Poll. Het landschap is hier meer besloten dan in het noorden van de gemeente. Er zijn stukken bos, lanen met bomenrijen en ook de erven zelf zijn meestal rijk beplant.

• Zuidelijke flank

In het zuidelijk deel van de IJsselvallei en van Voorst lopen kenmerkende **beken** van west naar oost, zoals de Voorsterbeek. Van oorsprong bestonden de gronden uit **heide** en **bos**. Het is nu een **halfopen landschap**, met akkers en bouwvelden rondom de dorpen en daarnaast ook bosjes, lanen met bomenrijen en andere landschapselementen.

Beschermde natuur in Voorst

Een deel van het Voorster landschap is beschermd als natuurgebied (12% van gemeente Voorst). De natuurgebieden in gemeente Voorst vallen onder het **Gelders Natuurnetwerk** (GNN) en de **Groene Ontwikkelzones** (GO). **Natura 2000-gebieden** zijn onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk. De **ecologische verbindingzones** (EVZ) maken deel uit van de GO, evenals de **weidevogelgebieden** en de **rustgebieden voor winterganzen**. Doordat de ecologische verbindingzones ook gebieden verbinden, kunnen de ze doorlopen in het GNN. De GO ligt vaak tussen en rondom natuurgebieden.

In GNN-natuur is in principe geen ruimte voor andere initiatieven. In de Groene Ontwikkelzones is juist wel ruimte voor economische ontwikkelingen, mits deze ook bijdragen aan een substantiële versterking van de samenhang tussen natuurgebieden.

Gelders Natuurwerk (GNN) in Voorst

Het GNN in Voorst bestaat uit:

- **Natura 2000-gebied langs de IJssel**. Dit bestaat uit de rivier, maar ook uit uiterwaarden. De stukken op Voorster grondgebied liggen langs de Bandijk bij Terwolde en op de Wilpse en Voorster Klei.
- Diverse stukjes grond langs de **Nijbroekse wetering**.
- Voormalige kleiafgraving **De Mijntjes**.
- De **Kraaigraaf**.
- De **landgoederen rondom Twello**, deze zijn deels beschermd als GNN.
- Het **Weteringsebroek**, net als een aantal andere kleine stukjes grond langs de Grootte Wetering.
- Het **boslandschap ten zuiden van de plas Bussloo**, met ook gronden van landgoed Beekzicht. Ook delen van landgoed De Poll zijn GNN.
- Het **Lampenbroek** in het zuiden van gemeente Voorst.

Groene ontwikkelzones (GO) in Voorst

Daarnaast bestaan de GO in Voorst uit:

- **Ecologische verbindingzones (EVZ) in Voorst**
  - In het noorden van de gemeente, door polder **Nijbroek**, is een ecologische verbindingzone aangewezen van de Oost-Veluwe naar de IJssel. Belangrijke doelsoorten voor deze verbinding zijn de reptielen en amfibieën zoals de kamsalamander (een watersalamander). Watergangen spelen een belangrijke rol als verbinder.
  - Het **Weteringsebroek** ligt nabij Teuge. Dit gebied is de afgelopen jaren ontwikkeld tot agrarisch landschap met meer natuur en recreatieve verbindingen. Hier is de winde, een zoetwatervis, een belangrijke doelsoort.

- De **Fliert** is de beek ten oosten van Twello. De Fliert is onderdeel van een EVZ en de afgelopen jaren opnieuw ingericht als natuurlijke beek (i.h.k.v. KRW). Doelsoorten voor deze beek zijn de winde en de kamsalamander. (De KRW-status is er inmiddels af, i.v.m. te lange droogval.) Langs de Fliert liggen ook enkele andere stukken grond die onderdeel van de EVZ zijn. Onderdeel daarvan zijn landgoed Noordijk en landgoed De Lathmer.
  - Ten noorden van Twello gaat de EVZ van de Fliert over in een ander stuk EVZ. Deze verbindingzone bestaat uit een aantal **landgoederen ten noordwesten van Twello**. Ook het gebiedje de Kraaigraaf is onderdeel hiervan. Ook voor deze EVZ wordt de kamsalamander als doelsoort geduid. De zone loopt door tot aan het Apeldoornse landgoed Het **Woudhuis**, net over de grens van gemeente Voorst ten noorden van de A1. De Grootte Wetering is hier ook (deels) onderdeel van.
  - In het zuidwestelijke puntje van de gemeente Voorst wordt tot slot nog de EVZ geraakt rondom natuurgebied **Lampenbroek**, die ook een verbinding met de Empese en Tondense heide in gemeente Brummen vormt.
- ### • Overige Groene Ontwikkelzones:
- Het gebied **langs de Nijbroekse wetering** is aangewezen als Groene Ontwikkelzone (van net ten zuiden van de Vaassenseweg tot aan de Vloeddijk).
  - Langs **oostelijke gemeentegrens bij Terwolde** ligt ten noorden van het dorp en langs de uiterwaarden een GO. Deze GO verbindt o.a. natuurgebiedje De Mijntjes met de uiterwaarden.
  - **Ten noorden van het Weteringsbroek** ligt een stuk Groene Ontwikkelzone, dat doorloopt naar het westen, richting Apeldoorn en Veluwe.
  - Grenzend aan de EVZ van de Fliert en de **landgoederenzone** liggen verschillende stukken grond die zijn aangemerkt als GO.
  - Op de **Wilpse en Voorster Klei** zijn relatief grote stukken grond aangeduid als GO, aansluitend bij het GNN dat daar al ligt.
  - Tot slot zijn stukken grond **ten zuiden van de plas Bussloo**, grenzend aan landgoed Beekzicht en rondom de Klarenbeekse beek en Voorsterbeek aangeduid als GO. Ook deze gronden verbinden stukken GNN.
- **Rustgebieden voor winterganzen**. In Voorst zijn ganzenrustgebieden op het grootste deel van de Wilpse Klei en een deel van de Voorster Klei.
  - **Weidevogelgebieden**. Op de Wilpse Klei ligt,

overlappend met het ganzenrustgebied, ook een weidevogelgebied langs de IJssel.

De **Klarenbeekse Beek**, de **Voorster Beek** en de **Fliert** zijn de wateren die in Voorst door de provincie Gelderland zijn aangeduid als **Specifiek Ecologische Doelstelling-wateren (SED)**. Dit zijn wateren met een bijzondere (potentiële) ecologische waarde. De winde is hier een belangrijke doelsoort.

Het **ven op de stuwwal tussen Klarenbeek en Gietelo** heeft water van het Hoogst Ecologische Niveau (HEN).

Kernkwaliteiten natuur

Voor beschermde natuur wordt altijd in beeld gebracht waarom deze natuur de moeite waard is en welke planten en dieren hier een veilig, prettig thuis vinden (door de provincie). Voor de natuurgebieden in Voorst worden de **gradiënten en kwelzones** als overgang van de drogere Veluwe naar de nattere IJsselvallei als kernkwaliteit genoemd, naast o.a. de (aaneengesloten) landgoederen en beken. De natuur in gemeente Voorst is leefgebied voor de **das** en de **kamsalamander**. Ook worden **vleermuizen, steenuilen** en **knoflookpadden** genoemd. (geodata Gelderland)

Ontwikkeldoelen

Naast kernkwaliteiten worden ook ontwikkeldoelen benoemd. Voor de gebieden in Voorst is dat de ontwikkeling van een **ecologische verbinding tussen landgoed Woudhuis en IJssel**; van **kleinschalig landschap**; van **overgangen naar cultuurgronden**; van (natte) **natuur langs de Voorster Beek**; en van het **Appense bos**. (geodata Gelderland)

NB. Naast het GNN en de GO zijn er in Voorst ook enkele stukken grond met een natuurbestemming die niet onder GNN of GO vallen; deze stukken natuur zijn bijvoorbeeld

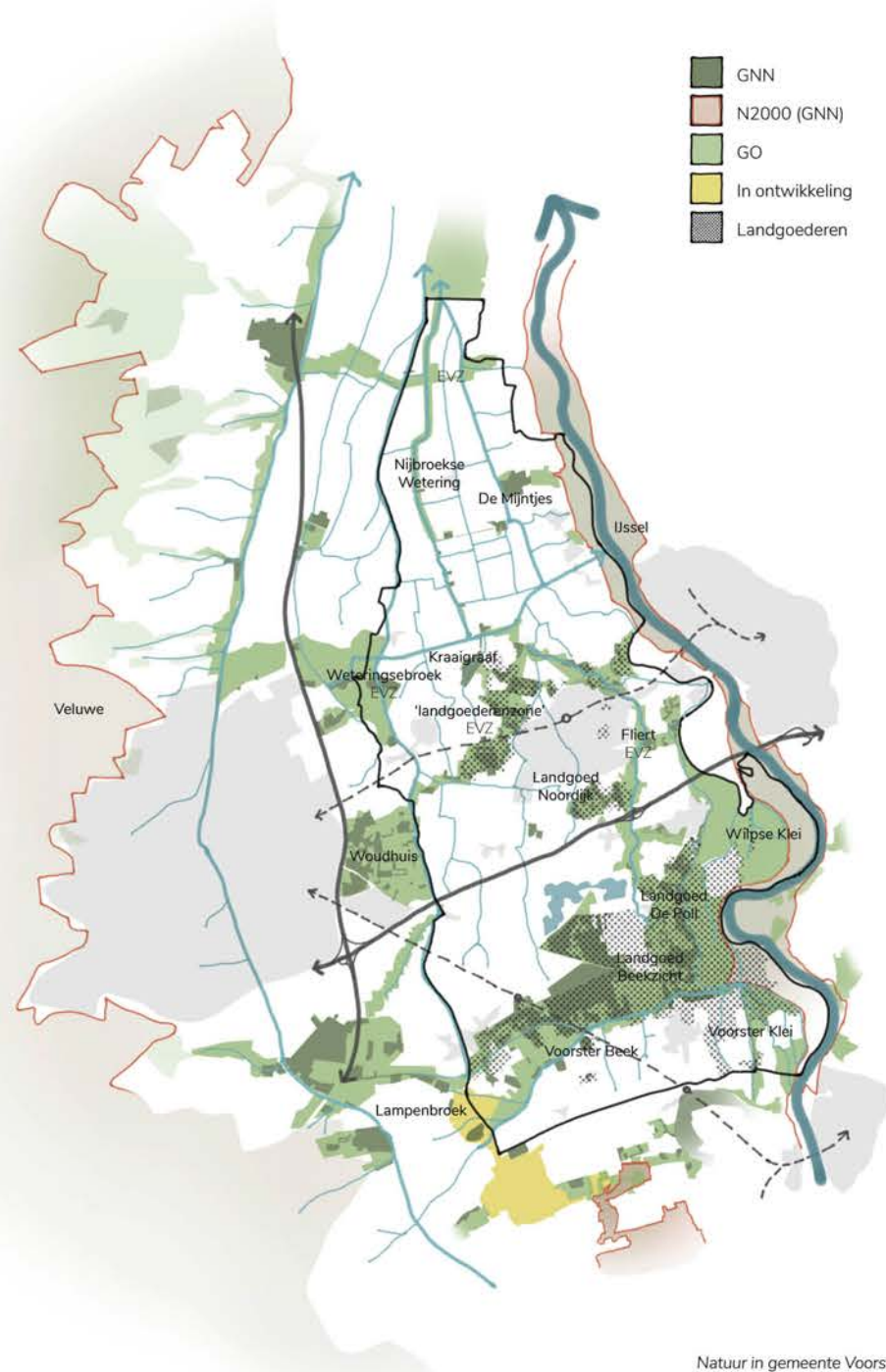
onderdeel van landgoederen of recente (particuliere) natuurontwikkelingsprojecten.

Agrarische natuur in Voorst

Naast de (beschermde) natuur in Voorst, bestaat het grootste deel van het landschap uit agrarisch landschap. 66% van de gronden van Voorst is in gebruik door agrarisch ondernemers. Agrariërs worden geacht en gestimuleerd steeds meer voor landschap en natuur te doen, via wet- en regelgeving en subsidies.

• 'Groenblauwe dooradering'

Zo wordt niet alleen aan een hoofdstructuur op de grotere schaal gebouwd, maar wordt juist ook op de kleinere schaal gewerkt aan het verbinden van natuurlijke

Natuur in gemeente Voorst

elementen. Niet alleen de beschermde natuur, ook de rest van het landschap speelt een rol om de biodiversiteit te versterken, de bodem gezond te houden en het water schoon te houden. Er wordt hiervoor door het rijk en naar verwachting ook de provincie en de regio ingezet op 10% 'groenblauwe dooradering' van het (agrarisch) landschap. Dit betekent dat er langs de landbouwgronden groenstroken of natuurvriendelijke watergangen lopen die gezamenlijk een fijnmazig netwerk vormen.

Bij het Voorster landschap passen elementen als:

- Struweelhagen
- Knip- en scheerheggen
- Bossingels en singels
- Bossen en bosjes
- Hakhout
- Natuurvriendelijke oevers
- Bloem- en kruidenrijke stroken
- Wintervoedselakkers en kruidenrijke akker
- Hoogstamfruitboomgaarden en huisboomgaarden
- Poelen en (historisch) water, denk aan de uiterwaarden
- Lanen en bomenrijen waaronder knobomen
- Bloemrijke hooilanden

• Maatregelen vanuit de KRW

Naast de groenblauwe dooradering heeft ook de Kaderrichtlijn Water (KRW) impact op de kleinere schaal van het landschap. Het doel van de KRW is dat uiterlijk in 2027 de kwaliteit van het water zowel chemisch (schoon) als ecologisch (gezond) op orde moet zijn. In het kader hiervan mag een strook land naast oppervlaktewater (sloten, beken, weteringen e.d.) niet meer worden bespoten of bemest (**bufferzone**) om uitspoeling van stoffen in het water te voorkomen. Deze zone mag ook niet worden gebruikt voor het telen van een gewas, tenzij dit gewas een 'vanggewas' is dat uitspoeling voorkomt. Afhankelijk van het gewas is de teelvrije zone breder of smaller.

Financieringsmodellen voor (beheer van) landschap en natuur

Wanneer we nadenken over de toekomst van landschap en natuur in Voorst, is het ook van belang om na te denken over beheer en onderhoud. Zeker waar het niet-beschermde (agrarische) natuur betreft. Wie draagt zorg voor het landschap? Hoe is dit (financieel) haalbaar en volhoudbaar?

• Subsidies en beheervergoedingen

Agrariërs krijgen een basispremie per hectare vanuit de Europese Unie. Deze basispremie is recent naar beneden bijgesteld. Om de premie aan te vullen, kunnen boeren ervoor kiezen in meer of mindere mate milieuvriendelijk te werken. Afhankelijk van de mate waarin ze dit doen (brons, zilver of goud), wordt de premie aangevuld (**eco-regeling**).

Boeren kunnen extra financiële ondersteuning voor beheer van het landschap krijgen vanuit de Europese regeling **Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)**. Dit zijn beheervergoedingen voor bijvoorbeeld het knotten van wilgen, het beheren van hoogstamboomgaarden, het ecologisch beheren van sloten of het telen van bloem- en kruidenrijke stroken.

Verder zijn er nog diverse subsidies via gemeente of stichtingen om het landschap te versterken. Bijvoorbeeld Landschapsregeling gemeenten, Trees for All, Stichting Heg en landschap of Stichting Hoopheggen.

• Verdienmodellen zonder subsidies

Subsidies en beheervergoedingen worden eenmalig of voor enkele jaren gegeven. Dit maakt dat onderhoud van agrarische natuur nu een bepaalde mate van onzekerheid en risico met zich meebrengt voor boeren. We kennen momenteel nog weinig langetermijn verdienenmodellen voor (beheer van) natuur en landschap.

Wel is er beleid dat de ontwikkeling van natuur en landschap (financieel) aantrekkelijker maakt. Denk aan het **beleid Nieuwe Landgoederen** of het **Rood voor Groen-beleid** waar gemeente Voorst mee experimenteert.

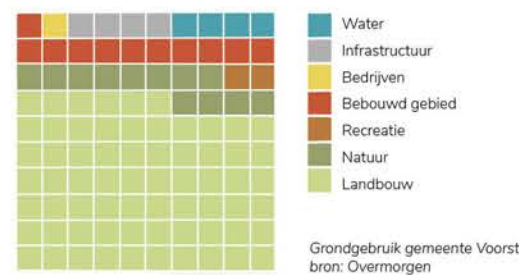

LANDBOUW IN GEMEENTE VOORST

Gemeente Voorst is een groene gemeente. De agrarische sector is belangrijk onderdeel hiervan. De sector is flink in beweging. Hoe ziet een toekomstbestendig landbouwperspectief voor Voorst eruit? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we de basisinformatie op een rij.

De agrarische sector in gemeente Voorst

Gemeente Voorst wordt gezien als het groene hart van de regio Stedendriehoek. Een groot deel (66%) van dit groene hart bestaat uit **agrarische gronden**. Dat is zo'n 7750 ha. Op deze gronden boeren 257 agrarische bedrijven (bron: gemeente Voorst).

Het grootste deel van de bedrijven zijn **melkveehouders** (49%), zie tabel. Van de 257 agrarische bedrijven in gemeente Voorst zijn er 38 (15%) **niet-grondgebonden** (intensief). Het voer voor het vee wordt bij deze bedrijven niet ter plekke geproduceerd, maar (voor een groot deel) ingekocht. 23 van de 38 intensieve bedrijven zijn varkensbedrijven. Verder weten we dat ongeveer 35 van de 257 agrarische bedrijven in Voorst niet meer actief zijn.

Bron: gemeente Voorst

Type bedrijf	aant. vergund	aant. actief
Melkvee	126	102
Varkens	26	23
Alleen jongvee	5	4
Vleeskalveren	9	9
Pluimvee	7	6
Schape	13	13
Geiten	2	2
Akkerbouw	34	25
Boomkweker	6	4
Fruitteler	2	2
Plantteelt glas	20	18
Plantteelt volle grond	3	2
Vollegroendsgroente	4	4
Totaal	257	214

Een vrij groot deel van de Voorster agrarische gronden wordt **verpacht**, met name door **landgoedeigenaren**. Deze (ver)pachters hebben eigen uitdagingen. Gemeente Voorst is in gesprek met landgoedeigenaren over hoe zij de toekomst zien van hun landbouwpercelen in relatie tot opgaven als klimaatadaptatie (verdroging) en landschapsbeheer.

Het Voorster bodem- en watersysteem

Voorster agrariërs boeren op diverse bodemtypen. Het noordelijke deel van gemeente Voorst bestaat uit **lichtere en zwaardere kleigronden**. Rondom Twello gaat dit over in zandgronden, hier vinden we afwisselend zand- en kleibodems. Het zuidelijke deel van de gemeente bestaat vooral uit **zandgronden**. Met uitzonderlijk van de uiterwaarden, hier vind je kleigronden.

het noordelijke deel van Voorst functioneert als een **polder**. Het **waterpeil** kan gestuurd worden en aangepast worden aan het (agrarisch) gebruik. Het grondwater staat relatief dicht onder het maaiveld. Bij hevige regen kan er wat meer weggepompt worden; bij droogte kan er water vanuit de IJssel ingelaten worden.

Voor het zuidelijke deel van de gemeente geldt dit niet. Als het water daar eenmaal weggestroomd is, is het echt weg. Op de hogere en drogere zandgronden is het daarmee lastiger de grond vruchtbaar te houden in lange periodes van droogte. Dit is zeker het geval als er een **beregeningsverbod** (voor oppervlaktewater dan wel grondwater) geldt. Het is de verwachting dat zo'n beregeningsverbod steeds vaker toegepast zal worden bij droogte, o.a. om voldoende drinkwater te kunnen garanderen bij hitte en droogte.

Op zoek naar hernieuwd toekomstperspectief met volhoudbare agrarische bedrijfsmodellen

Rekening houden met zaken als bodem, water en biodiversiteit is van belang, want de natuur is het fundament van de landbouw. Natuurlijke hulpbronnen als een vruchtbare bodem en voldoende schoon water zijn de basis van wat groeit voor mens en dier. Na de Tweede Wereldoorlog is dit samenspel tussen natuur en landbouw geoptimaliseerd, gestimuleerd door de overheid, waardoor Nederland een van de meest innovatieve en productieve landbouwlanden in de wereld is geworden. Het gemengde bedrijf werd vervangen door gespecialiseerde bedrijven. Deze bedrijven gingen steeds meer gebruik maken van externe bronnen, zoals krachtvoer en kunstmest.

Deze geoptimaliseerde, intensieve manier van boeren staat nu onder druk. De gevolgen van ons menselijk handelen op de natuur en milieu worden namelijk steeds meer voelbaar. De landbouw moet op zoek naar een **nieuw optimum van exploitatie van de natuur**. Voor de omgeving, om klimaatverandering niet te verergeren. En voor de landbouw zelf, om een gezonde bedrijfsvoering te behouden waarmee ook volgende generaties nog boer kunnen worden.

Welke wet- en regelgeving geldt nu?

Er worden vanuit de wet- en regelgeving al langere tijd maatregelen gestimuleerd richting een meer duurzame landbouw:

• Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Het GLB is Europees beleid dat sinds 1962 bestaat en boeren in de EU inkomenssteun geeft in de vorm van rechtstreekse betalingen en subsidies. Het huidige GLB is sinds 1 januari 2023 van kracht en geldt t/m 2027. Milieuvriendelijke landbouw wordt vanuit het GLB steeds meer gestimuleerd. Aan de grondgebonden **basispremie** worden voorwaarden gesteld en gestimuleerd op het gebied van o.a. bodem, water, biodiversiteit en dierenwelzijn. De premie kan daarmee worden opgehoogd, via de **eco-regeling**. Afhankelijk van de inspanning krijgt een boer een brons, zilver of goud predicaat, op basis waarvan de vergoeding wordt bepaald.

• Regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

De regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) valt onder het GLB en bestaat sinds 2016. Deze regeling zet in op een gebiedsgerichte aanpak om **leefgebieden voor (dier)soorten te versterken**. De ANLb wordt uitgevoerd door 40 collectieven. In Voorst is dit het Collectief Veluwe.

In gemeente Voorst maken er zo'n 70 boeren (en 30 burgers) gebruik van deze regeling. Het gaat in Voorst om in totaal ongeveer 410 ha. Hiervan is ongeveer 175 ha grasland; 215 ha 'droge dooradering' zoals houtwallen, singels, hooilanden en akkertjes; 10 ha natte dooradering zoals sloten en vochtige percelen; en 10 ha water met o.a. ecologisch slootbeheer, poelen en bufferstroken. Het aantal deelnemers en ha is relatief hoog ten opzichte van andere gemeentes in de regio Stedendriehoek.

Na 2027 kunnen regelingen uit de GLB weer aangepast worden. Het feit dat inspanningen en investeringen voor slechts enkele jaren op subsidies kunnen rekenen, geeft een mate van **onzekerheid** in de agrarische bedrijfsvoering.

• Afbouw van mestderogatie

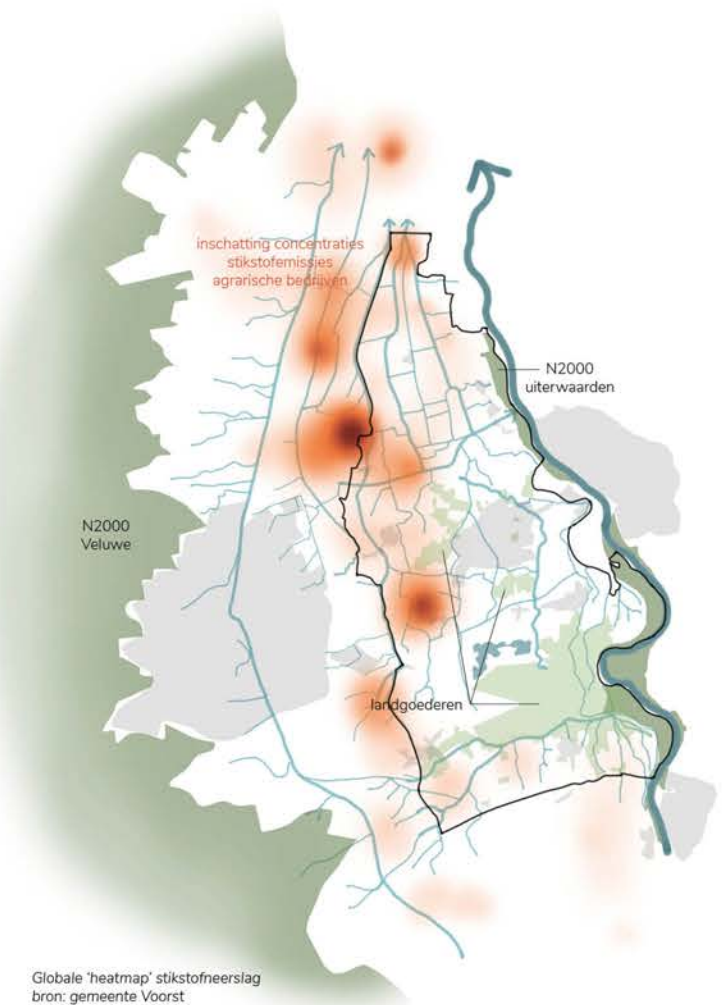
Vanaf 2023 wordt de mestderogatie in Nederland

afgebouwd. Vanaf 2026 mag op landbouwgrond nog **maximaal 170 kg stikstof in dierlijke mest per hectare** worden toegediend. Derogatie was de verruiming van de hoeveelheid dierlijke mest die op het land uitgereden mag worden in het kader van de Nitraatrichtlijn van de EU. Nederland heeft sinds 2006 derogatie gekregen, zodat er meer mest (230 kg stikstof op zandgrond, 250 kg elders) mocht worden uitgereden op grasland.

Aanvullend op deze maatregelen heeft de Europese Commissie enkele extra maatregelen in de derogatiebeschikking van eind 2022 opgenomen. De mestproductieplafonds worden verlaagd, langs alle waterlopen dienen **mestvrije bufferstroken** in acht te worden genomen en in zogenaamde Nutriënten Verontreinigde gebieden worden mestgebruiksnormen verlaagd.

• 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn

Daarnaast zijn er regels van het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn van kracht, waarvan het minimale aandeel van **rustgewassen** en de **verplichting tot de teelt van vanggewassen** op zand- en lössgronden de belangrijkste zijn. Rust- en vanggewassen zijn bedoeld om water- en bodemkwaliteit te verbeteren.

- **Verlagen van broeikasgassen**

Nederland wil de emissies van broeikasgassen verlagen met 55% in 2030 ten opzichte van 1990. De landbouw moet volgens het Nationaal Programma Landelijk Gebied van het Rijk 5 megaton CO₂-equivalenten reduceren in 2030.

Welke wet- en regelgeving is in ontwikkeling?

Naast bestaande wetten en maatregelen, zullen nieuwe maatregelen volgen. Veel hierover is echter nog onzeker. We zetten op een rij wat we weten:

- **Stikstofaanpak**

Een veelbesproken onderwerp is stikstof. Stikstof is noodzakelijk voor gewassen om te groeien. Stikstof is pas een probleem als het neerslaat. Plantensoorten die stikstofarme grond nodig hebben, worden verdrongen door andere soorten. De biodiversiteit neemt daarmee af. Daarom is op Europees niveau afgesproken dat natuurgebieden beschermd worden tegen te veel stikstofneerslag. De Nederlandse overheid heeft deze afspraak lang voor zich uitgeschoven. Nu mag dat niet meer. Het ministerie voor Natuur en Stikstof heeft daarom een aanpak bedacht om de neerslag op stikstofgevoelige natuur (met een N2000-status) terug te dringen. De landbouw is één van de sectoren die voor stikstofneerslag zorgt, naast verkeer en industrie. Het Rijk heeft geld vrijgemaakt om agrarische bedrijven die veel stikstof uitstoten in de nabijheid van stikstofgevoelige natuur op te kunnen kopen. Dit geld is vrijgemaakt voor zogenaamde 'piekbelasters', de 3000 agrarische en industriële bedrijven die de meeste stikstofneerslag veroorzaken op overbelaste N2000-gebieden.

Volgens de meest recente rekenmethode is een groot deel van de agrarische veehouders in Voorst (naar verwachting zo'n 75%) piekbelaster. Om de stikstofneerslag te verminderen, heeft het Rijk twee regelingen geopend:

De **Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijlocaties Plus** (LBV+) richt zich op de 3000 bedrijven die de meeste stikstofneerslag op overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden veroorzaken. Je komt als veehouder in aanmerking voor deze subsidie als je uitstoot boven de landelijk afgesproken drempelwaarde van 2500 mol ligt. De regeling is vrijwillig. Voor de LBV+ kunnen boeren zich inschrijven tot 5 april 2024.

De **Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijlocaties** (LBV) is een subsidieregeling voor veehouders die willen stoppen met hun bedrijf, maar niet onder de 3000 piekbelasters vallen. Voor deze regeling wordt een drempelwaarde bepaald per Natura 2000-gebied. Boeren kunnen zich inschrijven tot 1 december 2023.

Later in het jaar maakt het Rijk subsidieregelingen bekend voor de andere manieren om stikstofneerslag te verminderen (extensiveren, omschakelen, innoveren).

- **Beleid vanuit provincie en regio**

De provincie werkt op dit moment aan een 'koersnotitie VLGG', waar de diverse opgaven voor het landelijk gebied in samenhang worden bekeken. De notitie schetst op hoofdlijnen de koers die de provincie Gelderland wil varen met het **programma Vitaal landelijk gebied Gelderland** (VLGG) dat in de loop van 2024 door de Provinciale Staten wordt vastgesteld. De koersnotitie is een tussendocument in opmaat naar dit VLGG. Hierin worden de doelen voor landbouw, natuur, water, klimaat en leefbaarheid vertaald in opgaven voor Gelderland.

De doelen en opgaven worden uitgewerkt voor de 7 bestuurlijke regio's van Gelderland met het oog op opname in de **regio-arrangementen** waarin ook andere opgaven zoals woningbouw en energietransitie zijn opgenomen. In de regio-arrangementen worden de verschillende opgaven in samenhang uitgewerkt en worden zo nodig ruimtelijke keuzes gemaakt. De regio-arrangementen vormen een basis voor de uitvoering van de verschillende programma's van de provincie in projecten en gebiedsprocessen op regionaal en lokaal niveau. Voorst is onderdeel van de regio Stedendriehoek. In het Programma Landelijk Gebied voor de gemeente Voorst houden we rekening met de koersnotitie en het regio-arrangement.

- **Kaderrichtlijn Water (KRW)**

De koersnotitie houdt rekening met diverse opgaven die de landbouw raken, waaronder de Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW is een Europese richtlijn, sinds 2000 van kracht, om de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa te waarborgen. Het doel is dat uiterlijk in 2027 in heel Europa de kwaliteit van het water zowel chemisch (schoon) als ecologisch (gezond) op orde moet zijn.

Ook de landbouw is partij in het realiseren van de KRW-doelen. De meeste maatregelen die van boeren worden verwacht, zijn vertaald in het mestbeleid. Een strook land naast oppervlaktewater (sloten, beken, weteringen e.d.) mag niet meer worden bespoten of bemest (**teeltvrije zone als bufferzone**) om uitspoeling van stoffen in het water te voorkomen. Deze zone mag ook niet worden gebruikt voor het telen van een gewas. Afhankelijk van het gewas is de teeltvrije zone breder of smaller.

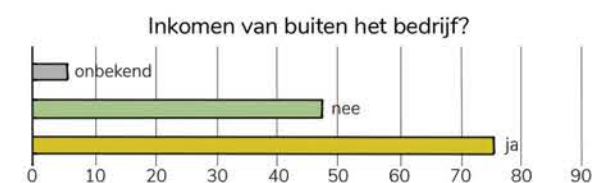
- **'Groenblauwe dooradering'**

Onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied van het Rijk en de vertaling hiervan in het regioarrangement Stedendriehoek vanuit de provincie is mogelijk ook dat van 50% van het landelijk gebied

10% 'groenblauwe dooradering' aanwezig dient te zijn. Inschattingen gaan ervan uit dat ongeveer 2/3 hiervan al aanwezig is en 1/3 dus nog moet worden toegevoegd aan het landschap.

- **Aanplant van meer bos**

In november 2020 is de landelijke bossenstrategie van Rijk en Provincies vastgesteld. Gelderland heeft hier ook mee ingestemd. De ambities voor bosuitbreiding in de landelijke strategie bedragen 37.000 ha, dat is inclusief boscompensatie voor de kap van bos i.v.m. stikstofmaatregelen. Deze ambitie is niet toegedeeld aan individuele provincies. Gelderland draagt hier met haar strategie 1700 ha + 1 miljoen bomen aan bij.

bron: keukentafelgesprekken met boeren in gemeente Voorst

Richtingen voor agrariërs de komende jaren

Voor de toekomst van agrariërs tekenen zich verschillende richtingen af:

- **Agrariërs die gangbaar door boeren**

Deze boeren zien het niet zitten om hun bedrijf te transformeren, maar willen nog wel (en tijdje) door boeren. De boeren volgen de minimale wet- en regelgeving die vanuit het GLB, Rijk en provincie worden voorgeschreven.

- **Agrariërs die (technisch) innoveren**

Deze boeren investeren in maatregelen op het gebied van techniek en/of management om zo de milieu-impact van hun huidige bedrijfsmodel te verkleinen.

- **Agrariërs die extensiveren of omschakelen**

Deze boeren kiezen ervoor hun bedrijfsmodel toekomstbestendig te maken door aan te sluiten bij de beweging richting natuurinclusiever boeren. Dit kan op verschillende manieren. Door kringlooplandbouw of natuurinclusieve landbouw toe te passen, door voor een biologisch keurmerk te gaan of door heel andere

gewassen te gaan telen bijvoorbeeld (eiwitteelt, biobased bouwmaterialen e.d.). Om hetzelfde aantal dieren te kunnen houden, hebben boeren vaak meer grond nodig voor de transitie naar een extensievere aanpak (minder dieren per ha).

- **Combinatie met/overstappen naar andere functie**

Voor enkele boeren zal het interessant zijn hun agrarische bedrijf te combineren met een andere functie. Dit is feitelijk een nieuwe vorm van het gemengde bedrijf, waarbij de inkomsten niet alleen uit de agrarische functie gehaald hoeft te worden. Bekende voorbeelden zijn een zorgboerderij, een boerencamping, een kinderdagverblijf of productie gericht op de korte keten. (Er zijn in de regio Stedendriehoek nu 34 bedrijven die zich richten op de korte keten.) Het verbreden van activiteiten past niet bij elke boer en er is niet op elke plek markt voor dergelijke initiatieven, maar het kan op sommige plekken wel kansrijk zijn. Ook de opwek van duurzame energie zou je als aanvullende functie kunnen zien.

Overigens is het goed om te beseffen dat bij een groot deel van de agrarische bedrijven ook nu al sprake is van een (aanvullend) inkomen buiten het bedrijf (bron: keukentafelgesprekken gemeente Voorst).

- **Boeren die stoppen met hun bedrijf**

Een deel van de boeren zal in de toekomst willen stoppen, omdat de ondernemer bijvoorbeeld op leeftijd is en geen opvolger heeft. De recente keukentafelgesprekken met boeren in de gemeente Voorst laten zien dat slechts 30% zeker weet een opvolger te hebben. Ongeveer 35% van de agrariërs geeft aan geen opvolger te hebben. Voor de overige 35% is het onzeker of er opvolging zal zijn. Deze bevindingen passen bij andere inschattingen, die aangeven dat ongeveer 30% van de boeren zal stoppen. Deze boeren hebben naar verwachting ongeveer 20% van de landbouwgronden in bezit. Dit betekent dat het hoogstwaarschijnlijk vooral kleinere boeren zijn die zullen stoppen.

Als een boer stopt, kan hij verhuizen of alleen zijn grond verkopen, waarmee gronden eventueel inclusief bedrijf beschikbaar komen voor een andere boer die wil uitbreiden of wil starten. Als men op de plek wil blijven wonen, verandert het agrarisch erf in een woonerf. Het **functieveranderingsbeleid** van de gemeente Voorst maakt waar passend en gewenst een andere invulling van het erf mogelijk, bijvoorbeeld de ontwikkeling van een woonerf in combinatie met de ontwikkeling van landschap en natuur (**pilot Rood voor Groen-beleid**).

Deze informatie is samengesteld in het kader van het project Programma Landelijk Gebied, oktober 2023

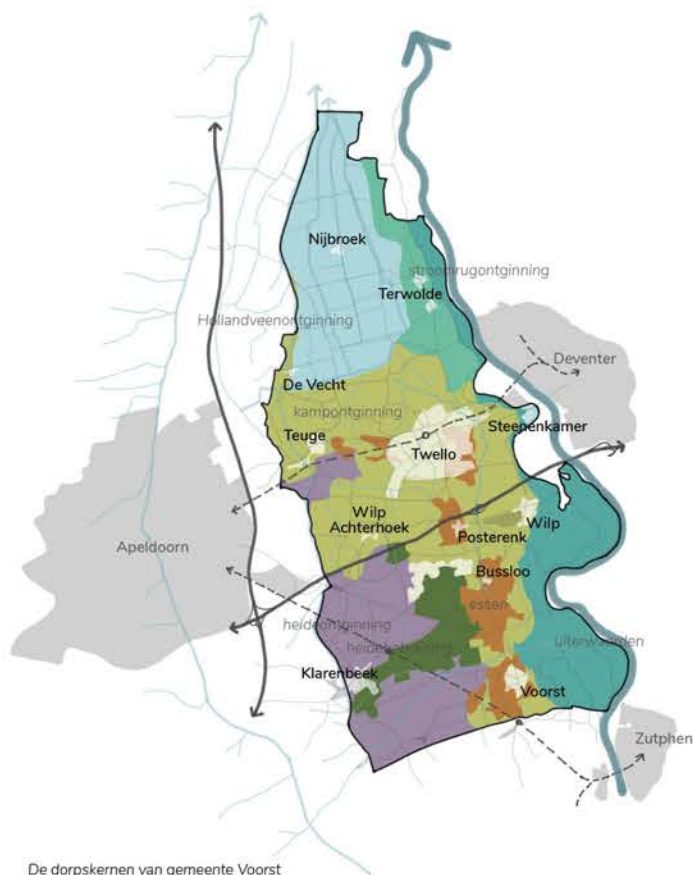

DORPEN EN ERVEN IN GEMEENTE VOORST

De kleine kernen en erven in het buitengebied zijn een belangrijk onderdeel van de Voorster identiteit. Hoe ontwikkelen deze dorpen en erven zich de komende jaren? Wat is passend en wenselijk? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we enige basisinformatie op een rij.

Twello als grootste kern

Gemeente Voorst vormt het groene hart tussen de steden Apeldoorn, Deventer en Zutphen. Van de circa 25.000 bewoners woont meer dan de helft in de grootste dorpskern Twello (ruim 13.000 inwoners). Twello heeft een relatief uitgebreid aanbod aan winkels waar ook mensen uit de regio graag naartoe komen. Ook veel kleinere kernen in gemeente Voorst zijn gericht op Twello voor hun boodschappen.

De dorpskernen van gemeente Voorst in de context van hun cultuurhistorische landschappen

Kleine kernen in het buitengebied

Naast Twello kent gemeente Voorst 11 kleinere dorpskernen. Deze kernen worden als belangrijk onderdeel van de de identiteit van gemeente Voorst gezien. Kwaliteiten als een sterke sociale cohesie zijn op deze plekken tastbaar.

De kernen hebben overeenkomsten, maar elk juist ook een eigen identiteit, voortkomend uit de geschiedenis en de plek. Zo zijn op de hoogste gronden, de oeverwallen en dekzandruggen, de oudste dorpen van gemeente Voorst te vinden: **Wilp** (zo'n 2.200 inwoners), **Voorst** (zo'n 2.500 inwoners) en **Terwolde** (zo'n 1.800 inwoners).

De minder hoge gronden werden vaak pas later in cultuur gebracht, waardoor er zich ook pas later buurtschappen en dorpen ontwikkelden. **Wilp-Achterhoek** (zo'n 500 inwoners) en **De Vecht** (zo'n 200 inwoners) zijn voorbeelden van relatief jonge dorpen in de gemeente, deze zijn in de 19^e eeuw ontstaan.

Soms was de ligging langs een handelsroute of grenspost bepalend voor het ontstaan van het dorp, zoals in **Teuge** (zo'n 900 inwoners) en **Posterenk** (zo'n 800 inwoners). In andere dorpen waren individuen van grote invloed, bijvoorbeeld in **Bussloo** (zo'n 120 inwoners) en **Klarenbeek** (zo'n 1.500 inwoners). Gegoede burgers of ondernemers bouwden voorzieningen zoals een kerk en een school, waaromheen zich uiteindelijk een dorp ontwikkelde.

Het dorp **Nijbroek** (zo'n 800 inwoners) ontstond in de 14^e eeuw na de planmatige ontginning van polder Nijbroek, de laagstgelegen gronden van de gemeente. Het buurtschap **Steenkamer** (zo'n 300 inwoners), tot slot, ontwikkelde zich in de 18^e en 19^e eeuw tot tuindersdorp. Het dorp leverde voedsel aan de bewoners van de nabijgelegen stad Deventer.

Op de kaart hiernaast zijn de kernen in beeld gebracht. In de bijlage behorend bij dit infoblad is een nadere toelichting op de historie en identiteit van de diverse kernen te vinden.

Dorpsvisies

Een aantal dorpen heeft zelf of in samenwerking met de gemeente een dorpsvisie gemaakt. In deze visies

Bevolkingsgroei Voorst

Bevolkingsgroei komt ten eerste voort uit het aantal geboortes min het aantal sterfgevallen. In de regio Stedendriehoek ligt dit getal sinds zo'n 10 jaar onder nul. Dat betekent dat er meer mensen overlijden dan dat er geboren worden. In gemeente Voorst ligt de natuurlijke bevolkingsgroei al wat langer onder nul. De verwachting is dat deze trend doorzet en enigszins toeneemt tot 2040.

Het grootste deel van de bevolkingsgroei in gemeente Voorst komt niet door geboorte van nieuwe kinderen, maar door mensen die vanuit een andere plek in Nederland naar de gemeente Voorst verhuizen. Vaak zijn dit 'terugkeerders', Voorstenaren die bijvoorbeeld vanwege een studie elders zijn gaan wonen, maar na een tijd weer terugkeren naar Voorst. De verwachting is dat deze trend doorzet en mogelijk een beetje stijgt tot 2040.

Ten derde wordt de bevolkingsgroei beïnvloed door mensen die vanuit het buitenland naar Voorst verhuizen. Deze groep mensen is in de gemeente Voorst zeer klein.

Jaar	Verwacht aant. inwoners	Groei	Gemiddelde groei/jaar
2023	25.266		
2025	25.720	+454	+227
2030	26.340	+620	+124
2035	27.140	+800	+160
2040	27.860	+720	+144
2045	28.210	+350	+70
2050	28.420	+210	+42

worden vaak ook de belangrijkste kwaliteiten van het dorp benoemd. Daarnaast worden aandachtspunten en doelen voor de toekomst beschreven. Sommige zijn recent gemaakt, anderen zijn inmiddels aan een update toe:

- Visie Polder Nijbroek 'Door Grond Verbonden' (2019)
- Dorpsvisie Terwolde (2009)
- Dorpsvisie De Vecht (wordt momenteel geüpdatet door Plaatselijk Belang)

- Kanskaart Teuge (2017)
- Dorpsontwikkelplan Posterenk 'Goed voor Elkaar' (2022)
- Dorpsvisie Wilp (2007; het nieuwe dorpsontwikkelplan wordt eind 2023 verwacht)
- Dorpsvisie Klarenbeek (2003)
- Kanskaart dorp Voorst (2022)

Verwachte bevolkingsgroei in gemeente Voorst

Voorst is een gemeente waar het aantal inwoners groeit. Voor het inschatten van deze groei gebruikt provincie Gelderland de Primos prognose van onderzoeksbureau ABF Research. Deze prognoses zijn een regionale- en lokale doorvertaling van de landelijke CBS prognoses. De laatste prognoses zijn van juli 2023.

In de afgelopen jaren was de bevolkingsgroei in gemeente Voorst **ongeveer 200 inwoners per jaar**. In de Primos prognose tot 2050 wordt een aanhoudende stijging van het aantal inwoners in gemeente Voorst verwacht, zie tabel hierboven.

Groei rondom Voorst

Ook gemeentes in de omgeving van Voorst zullen groeien. De Stedendriehoek is een aantrekkelijke regio voor mensen van buitenaf om zich te vestigen. Er is sprake van een goed woon- en leefklimaat, bijv. door de afwisseling van landelijk en stedelijk wonen, maar ook door de centrale ligging en goede bereikbaarheid. Net zoals in Voorst zal er ook in de gemeenten rondom Voorst de komende jaren sprake zijn van positieve migratiesaldo's.

Woningbouw in de regio Stedendriehoek

Deze bevolkingsgroei vraagt om o.a. om voldoende woningen. In de Stedendriehoek, met gemeentes Apeldoorn, Zutphen, Brummen, Epe, Heerde, Lochem en Voorst, is met Rijk en provincie afgesproken om ruim 17.000 woningen te bouwen. Tot en met 2030 wordt de regionale woningbehoefte in de Stedendriehoek ingeschat op ongeveer 15.000 woningen. Maar in de Regionale Woondeal (zonder Deventer) is afgesproken 2.000 woningen extra te bouwen in de periode tot en met 2030. Hiermee komt de regio Stedendriehoek tegemoet aan de nadrukkelijke oproep van de provincie en het Rijk een bijdrage te leveren aan het terugdringen van het huidige landelijke woningtekort.

Deze groei is anders dan de verwachting van 10 jaar geleden. Toen werd er vanuit het Rijk gedacht dat er geen nieuwe woningen meer nodig zouden zijn en is er ook weinig gebouwd. De nieuwbouwaantallen zijn daarom bedoeld voor het groeiend aantal inwoners, maar ook om (een deel van) de huidige woningnood op te kunnen lossen.

Het grootste deel van dit aantal woningen (9.000) wordt in Apeldoorn gebouwd. Deventer, die als Overijsselse stad buiten de Gelderse regiodeals valt, bouwt ook nog eens 7.000 woningen tot 2030. Het totaal aan nieuwe woningen in de Stedendriehoek (incl. Deventer) komt daarbij op 24.000.

Woningbouw in Voorst

Gemeente Voorst heeft de ambitie om tot en met 2030 zo'n 900 woningen te bouwen. Dit betekent **gemiddeld ongeveer 100 woningen per jaar**. Dit is hoger dan gebruikelijk voor de gemeente. Gemeente Voorst gaat in principe altijd uit van een consistent aantal van 80 nieuwe woningen per jaar. Vanwege het huidige woningtekort is echter in afstemming met de regio afgesproken dit aantal de komende jaren ook in Voorst te verhogen.

De locaties voor deze nieuwe woningen tot 2030 zijn min of meer duidelijk. De uitbreiding van Twello Noord draagt bijvoorbeeld voor een belangrijk deel bij. Daarnaast reserveert Voorst aantallen woningen voor (kleinschalige) uitbreidingen in kernen en op (voormalige agrarische) erven. De plekken hiervoor zijn nog niet altijd concreet, maar er wordt verwacht dat er o.a. op erven de komende jaren meer initiatieven ontstaan.

Of het afgesproken aantal woningen daadwerkelijk behaald wordt, is natuurlijk afhankelijk van de voortgang van de projecten. Deze voortgang wordt beïnvloed door de bouwkosten, beschikbaar bouw personeel e.d.

Woningbouw na 2030

Voor de termijn na 2030 is nog geen koers bepaald. In de Contourennotitie Nota Ruimte die het Rijk onlangs publiceerde, wordt de regio Stedendriehoek echter als kansrijke regio voor een 'brede schaa sprong' op het gebied van wonen, werk en voorzieningen genoemd. Ook na 2030 is het dus te verwachten dat er (fors) extra ruimte voor wonen gezocht wordt in de regio, mogelijk ook in Voorst.

Hoe gaan we om met woningbouw?

Het is de vraag hoe we met deze toename aan woningen willen omgaan in het Voorster buitengebied. Zien we grotere uitbreidingen voor ons, zoals de ontwikkeling van Twello Noord? Of juist kleinere uitbreidingen bij de kernen? Zijn nieuwe buurtschappen denkbaar op erven?

Diversiteit in type woningen

Het is daarnaast de vraag wat voor type woningen we willen bouwen, voor wie. De prognoses van Primos laten namelijk zien dat de leeftijdsgroep **ouderen** (75 jaar en ouder) in de regio Stedendriehoek toe zal nemen. Het aantal inwoners tussen de 15 en 64 neemt naar verhouding wat af.

Qua huishoudensamenstelling geven de prognoses aan dat het aantal gezinnen tot 2040 in Voorst licht toeneemt. Ook wordt een toename van eenoudergezinnen en het aantal stellen zonder kinderen verwacht. De grootste toename is te verwachten in het aantal **eenpersoonshuishoudens**.

Gemeente Voorst wil daarom inzetten op een divers(er) woningaanbod, waar ook doelgroepen als ouderen, starters en andere een- en tweepersoonshuishoudens een plek kunnen vinden die past bij hun portemonnee.

Leefbaarheid in de kleine kernen

De dorpsbelangenverenigingen - elke kleine kern heeft een belangen- of activiteitenvereniging - geven aan dat de dorpen prettige plekken zijn om te wonen. Er is dan ook relatief weinig leegstand in gemeente Voorst; inwoners waarderen de sociale cohesie, de rust en het groene karakter in combinatie met de nabijheid van steden.

Er zijn echter wel zorgen over de toekomst. Want behoud van huidige kwaliteiten is niet vanzelfsprekend. Wat is nodig om ook in de toekomst een leefbaar buitengebied te hebben in Voorst?

Wonen is een belangrijk onderdeel van de leefbaarheid in de kleine kernen van Voorst, ook voor de toekomst. De behoefte aan woningen voor ouderen en starters wordt bijvoorbeeld regelmatig genoemd door vertegenwoordigers van de dorpen.

Maar voor leefbaarheid is meer van belang, denk aan verenigingsleven en voorzieningen. De meeste kleine kernen kennen een sterke sociale samenhang en hebben een actief verenigingsleven. De wat grotere dorpen hebben vaak nog een kleine supermarkt en huisarts in het dorp, maar de middenstand is de afgelopen decennia uit veel van de dorpskernen verdwenen.

De basisscholen worden door de dorpsbelangenverenigingen zonder uitzondering als zeer belangrijk voor de leefbaarheid en voor de toekomst van het dorp genoemd. Vrijwel alle kernen hebben een basisschool, met uitzondering van Posterenk en Steenkamer.

In de bijlage achter dit infoblad zijn de huidige voorzieningen per dorp op kaart weergegeven.

Wat is nodig om voorzieningen te behouden? Of welke voorzieningen zouden juist toegevoegd of versterkt moeten worden? Op welke manier zou dit kunnen in de dorpskernen of op erven?

De overgang van kernen naar buitengebied

Ondanks de sterke sociale cohesie in de kleine kernen, is er soms ook sprake van spanning tussen behoeftes en wereldbeelden van bewoners van het buitengebied. Bewoners van de kernen zijn lang niet altijd opgegroeid in Voorst, maar komen met de groei van het aantal inwoners ook steeds vaker van buiten de regio. Rust en ruimte staan centraal in het woongenot; hier kiezen ze bewust voor. Dit staat soms op gespannen voet met ander gebruik van het buitengebied. Het landelijk gebied van gemeente Voorst is immers ook het werkgebied van agrariërs. Dat betekent dat er trekkers rijden, dat de weg modderig is als de maïs van het land is gehaald en dat je het ruikt als er mest geïnjecteerd is.

Samen leven in het buitengebied vraagt daarmee wellicht wat anders dan in grotere dorpen of steden. Is het nodig hier ook ruimtelijk rekening mee te houden? Betekent dit bijvoorbeeld iets voor de manier waarop we omgaan met de overgangszones van bewoonde kernen naar agrarisch buitengebied?

Ontwikkelingen op erven rondom de dorpen

Vergelijkbare uitdagingen gelden voor de erven in het buitengebied, waarvan een deel naar verwachting de komende jaren zal veranderen. De inschatting is namelijk dat 30% van de agrariërs op termijn zal stoppen, bijvoorbeeld omdat er geen bedrijfsopvolging is. Hierbij komen gronden vrij en zal ook de aard van de erven anders worden. Eén van de mogelijkheden voor vrijkomende erven is het veranderen van functie. De agrarische functie wordt bijvoorbeeld omgezet in een woonerf met meerdere woningen of een recreatieve functie. Dit geeft uitdagingen - zijn al deze woningen in het buitengebied bijvoorbeeld wel passend? - maar biedt ook kansen. Want ontwikkelingen op erven kunnen bijdragen aan diverse maatschappelijke opgaven die in het buitengebied spelen.

Pilot rood voor groen-beleid

Om deze kansen te verkennen, experimenteert gemeente Voorst met 'rood voor groen-beleid'. Het bestaande rood voor rood-beleid, waarmee je stallen afbreekt en in ruil daarvoor een woningbouwkavel terug kunt krijgen, is door gemeente Voorst doorontwikkeld tot rood voor groen-beleid. Dit betekent dat de gemeente 'rode' functies toestaat in ruil voor een aanmerkelijke verbetering van de 'groene' (of 'blauwe') kwaliteiten van het buitengebied. Ook is er ruimte voor vernieuwende woonvormen en biobased of natuurinclusief bouwen.

Zo worden ontwikkelingen op erven gekoppeld aan maatschappelijke opgaven, zoals klimaatadaptatie en versterking van het landschap. Het beleid geldt voor een periode van 2 jaar, als pilot. Binnen gemeente Voorst lopen

momenteel diverse initiatieven in het kader van deze pilot. We sparren zowel graag over de toekomst van de dorpen als over de erven, inclusief een reflectie op het rood voor groen-beleid.

BIJLAGE HISTORIE EN IDENTITEIT KLEINE KERNEN GEMEENTE VOORST

De kleine kernen van gemeente Voorst zijn belangrijk onderdeel van de identiteit van het Voorster landelijk gebied. Elk dorp heeft z'n eigen historie en identiteit, voortkomend uit deze historie. In deze bijlage wordt de historie en identiteit van elke kleine kern compact toegelicht. Ook worden huidige voorzieningen in de kernen weergegeven.

Nijbroek

Het dorp Nijbroek ligt in het midden van polder Nijbroek. In het begin van de 14e eeuw werden moerasachtige, woeste gronden ontgonnen tot vruchtbare landbouwgronden. De ontginningsbasis was de Middendijk, van hieruit werden sloten gegraven. Het dorp ontwikkelde zich als een lint aan de Middendijk en langs het Dorpsplein richting de kerk die in 1339 werd ingewijd. Aan het einde van de vorige eeuw groeit de bebouwing en ontstaat het huidige lint rondom de kerk. Het dorp is het oudste planmatige dorp binnen de gemeente en één van de oudste langs de IJssel.

Voorzieningen
Nijbroek

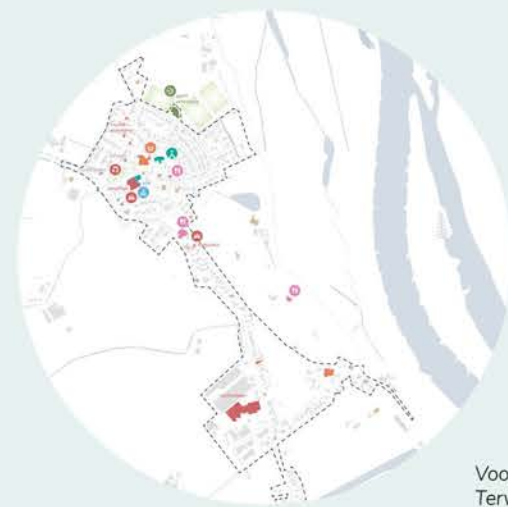
Nijbroek had van oorsprong grote autonomie. De polder had een uitzonderingspositie binnen het waterbeheer; dorpen rondom Nijbroek mochten hun water niet via de polder afvoeren, maar moesten om de polder heen. Ook qua bestuur, rechtspraak, kerk kende Nijbroek relatief weinig bemoeienis van buitenaf.

Deze zelfstandigheid is nog steeds onderdeel van de identiteit van Nijbroek. De polder is door de eeuwen heen relatief goed bewaard gebleven en ruimtelijk nog duidelijk herkenbaar. Nijbroekers regelen lokale zaken waar het kan het liefst met elkaar. Bewoners zijn relatief actief en zetten zich op verschillende manieren in voor de leefbaarheid van het dorp en de polder, bijvoorbeeld via de Coöperatie Polder Nijbroek.

Nijbroek heeft een kerk, een dorps huis dat wordt gerund door vrijwilligers en een basisschool.

Terwolde

Terwolde is, net als de dorpen Wilp en Voorst, een dijkdorp dat is ontstaan op de hogere gronden (stroomrug) langs de IJssel. Het dorp wordt voor het eerst genoemd aan het einde van de 13e eeuw, maar bestond al veel langer. In de 14e eeuw werd de Bandijk aangelegd bij Terwolde, om wateroverlast vanuit de IJssel in te perken. De bebouwing in het dorp groeide daarna, vooral langs de uitvalswegen rondom de kerk.

Voorzieningen
Terwolde

Eind 19e eeuw ontwikkelde zich in Terwolde kleinschalige industrie, waaronder een boterfabriek en een meubelfabriekje. Nabij de IJssel werden ook twee steenfabrieken gesticht. Vanaf deze tijd wordt de bebouwing rondom de kerk verder uitgebreid. Ook ontstaat dan buurtschap De Wijk, een tweede kern rondom de molen De Ooievaar. Nabij de molen vestigt zich vervolgens ook een zuivelfabriek. In de jaren '60 en '70 van de 20e

eeuw verrijst bij de zuivelfabriek een klein bedrijventerrein. Tussen de kerk en de molen groeit de bebouwing als een lint.

Door Terwoldenaren wordt vandaag de dag nog wel eens gekserend gezegd dat de 'steenovenmentaliteit' nog altijd in hun DNA zit: ze vinden van alles en zeggen dat ook; de meningen liggen voorop de tong. Tegelijkertijd kent Terwolde een groot aantal actieve bewoners dat zich inzet bij verenigingen of voor thema's als de energietransitie. Het dorp heeft nog relatief veel verenigingen en voorzieningen, waaronder een supermarkt, een MFA, een basisschool, een huisartsenpraktijk en een vrijwillige brandweer.

De Vecht

De Vecht is een jong dorp. Het dorp is ontstaan in de 19e eeuw bij de wegkruising over de Grootte Wetering. Voor die tijd stond er enkel her en der bebouwing. Aan de kruising lagen de belangrijkste functies, zoals een café, een molen en een coöperatiegebouw. Met de bouw van een katholieke kerk, in combinatie met een basisschool, werd de basis gelegd voor ontwikkeling van de dorpskern. De kruising groeit met boerderijen, arbeiderswoningen en nijverheid. Na de Tweede Wereldoorlog groeit het dorp geleidelijk en organisch verder uit in westelijke en oostelijke richting, langs de Kerkstraat en de Beentjesweg.

De omgeving van De Vecht bestaat voornamelijk uit open agrarisch landschap. Kenmerkend voor het buitengebied van De Vecht is ook de aanwezigheid van de Gereformeerde Kerk en een reformatorische basisschool. Kerk en school hebben een regiofunctie voor de reformatorische gemeenschap; er is weinig binding met het dorp.

In het dorp zelf zijn diverse verenigingen actief. Het dorp heeft naast de twee genoemde basisscholen een sportpark en een café.

Voorzieningen
De Vecht

Bewoners omschrijven De Vecht als een plek waar je ook als 'import' makkelijk kunt aarden; het is een kleine, maar open gemeenschap.

Teuge

Teuge is ontstaan rondom een middeleeuwse herberg en wordt op de eerste kaarten aangegeven als 'Op den Thuegh'. De herberg, Herberg de Zwaan, stond aan een driesprong, waar de weg vanuit Apeldoorn zich splitste in twee wegen richting Deventer. De wegen waren onderdeel van de handelsroute tussen Noord Duitsland en Utrecht. Met de herberg als middelpunt ontstond door de jaren heen een klein buurtschap van met name boeren. Het was gebruikelijk op dergelijke plekken dat boeren samenwerkten, door mankracht en gereedschap te delen. Deze historische organisatiestructuur is mogelijk de oorsprong van de sterke sociale cohesie die ook vandaag de dag nog voelbaar is in Teuge.

Langs de oude handelsroute werd later de Rijksstraatweg aangelegd. De Rijksstraatweg werd in de jaren '30 van de vorige eeuw geschikt gemaakt voor toenemend autoverkeer. Er werden een paar bochten afgesneden; de oude lintbebouwing van Teuge kwam daarmee (deels) aan een parallelweg te liggen. Maar de oude wegen, met fraaie bomenrijen, zijn nog goed herkenbaar. Langs de Rijksstraatweg groeit in de loop der tijd organisch een langgerekt bebouwinglint. Dwars door dit lint loopt de Grootte Wetering, stromend richting De Vecht.

Voorzieningen
Teuge

Het dorp had geen kerk en ook geen dorpsplein. Ook nu is er geen duidelijk centrum, maar zijn er meerdere plekken in het dorp waar ruimte is voor ontmoeting en activiteit. Van grote invloed was de komst van het vliegveld. In 1935 wordt ten noordoosten van de kern een vliegveld aangelegd, op initiatief van burgemeester baron Van der Feltz. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de luchthaven geannexeerd door de Duitsers. Er werden drie

militaire complexen gebouwd, met in totaal 36 gebouwen. De gebouwen werden vormgegeven als boerderijen, zodat ze vanuit de lucht niet herkenbaar zouden zijn om te bombarderen. Met de bouw van deze gebouwen krijgt het lintdorp meer een dorpskom.

In de jaren '70 wordt de kern uitgebreid met een kleine woonbuurt ten zuiden van het vliegveld. Het vliegveld is dan inmiddels niet meer militair, maar vooral voor zakelijke en recreatieve doeleinden in gebruik. Je kunt er zweefvliegen en skydiven en ook de parachutespringers die in de lucht hangen, zijn een typisch beeld voor Teuge. Recent is Teuge weer uitgebreid met een nieuwe woonbuurt.

De dorpelingen zijn over het algemeen - meer dan de andere Voorster dorpen - georiënteerd op Apeldoorn wat betreft dagelijkse boodschappen en andere zaken. Ook komen kinderen uit Apeldoorn graag naar de sportclub en basisschool in Teuge.

Steenenkamer

Buurtschap Steenenkamer ligt onder de rook van Deventer. De Rijksstraatweg deelt het buurtschap sinds de jaren '60 in tweeën: het tuindersbuurtschap Steenenkamer en het gebied ten noorden van de weg, dat aansluiting vindt bij De Worp. Steenenkamer is vernoemd naar 'de Stenen Camer', een grote boerderij, vermoedelijk een landgoed, dat voor het eerst in 1545 wordt vermeld. Het gebied op de zandige, vruchtbare oeverwal van de IJssel ontwikkelde zich in de 18e en 19e eeuw tot tuindersgebied. Deventer was dichtbij, een grote afzetmarkt voor de producten die geteelt en gekweekt werden. Het gebied, dat oorspronkelijk buitendijks lag, werd rationeel verkaveld met tuinderswoningen op regelmatige afstand van elkaar, met daaromheen voldoende grote kavels voor de verbouw van gewassen. Later is zowel de Worp als Steenenkamer ingedijkt.

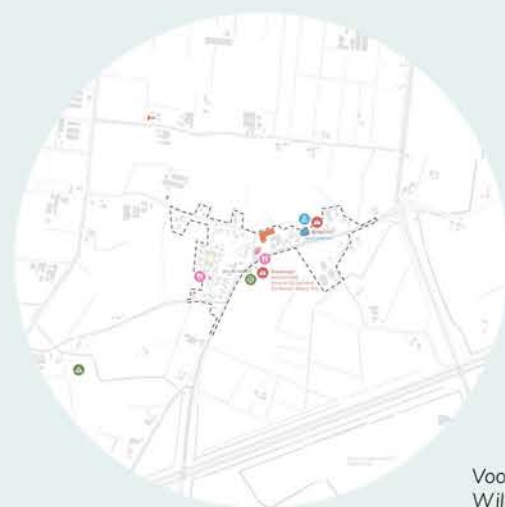
Voorzieningen Steenenkamer

Er zijn geen voorzieningen in het dorp. De bewoners zijn aangewezen op een klein aantal voorzieningen dat in De Worp aanwezig is, of op het grotere aanbod in Deventer, waarvoor je alleen maar even de IJssel over hoeft te steken.

Er is één vereniging, de buurtvereniging Steenenkamer. Deze vereniging houdt zich vooral bezig met het organiseren van activiteiten, niet zozeer met beleidszaken die met het buurtschap te maken hebben.

Wilp-Achterhoek

De gronden van Wilp-Achterhoek bestonden tot in de 19e eeuw deels uit heide, waar plaggen werden gestoken. In de 19e eeuw zijn ook de laatste heidegronden ontgonnen. Verspreid tussen de heidegronden, bouw- en weilanden stonden boerderijen en werden in de loop van de tijd meer boerderijen gebouwd. Geleidelijk is op de wat hogere grond, rondom een school en een molen met café - de plek van de latere veevoederfabriek - een clustering van bebouwing ontstaan. Dit lintdorp is Wilp-Achterhoek gaan heten. Wilp-Achterhoek is - net als De Vecht - een jong dorp in de gemeente.

Voorzieningen Wilp-Achterhoek

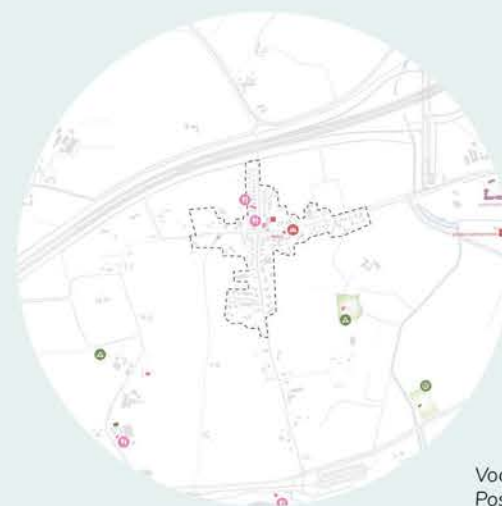
Opvallend is dat de bebouwing vooral aan één kant van het lint, de Zwarte Kolkstraat, staat. Aan de andere zijde staat wel een theekoepel, het gevoelsmatige centrum van het dorp. De latere nieuwbouw aan de Kievietsweg is de enige bebouwing die niet aan het lint ligt. Er zijn naast de basisschool en de theekoepel weinig voorzieningen.

Wilp-Achterhoek is een dorp met een hechte gemeenschap en saamhorigheid. Tegelijkertijd is het een dorp dat met de nabijheid van recreatiegebied Bussloo, de A1 en bedrijven als afvalverwerker Attero ook altijd waakzaam is wat betreft leefbaarheid. In dergelijke thema's trekt het dorp regelmatig samen op met de dorpen Posterenk en Bussloo.

Posterenk

De kleine kern Posterenk ligt sinds de jaren '70 tussen de A1 en recreatieplas Bussloo. Het buurtschap is echter ooit ontstaan bij een als 'post op de enk'; vermoedelijk bij een grenspost, op een kruising van oude landwegen, op een hoger gelegen plek te midden van het lager gelegen agrarische kampenlandschap met de beekdalen van de Fliert en de Twellose beek. Het woord enk verwijst naar een aaneengesloten, omheind, open stuk bouwland, meestal door meerdere boeren in gebruik. De omheining bestond vaak uit hagen of houtwallen. Deze groene begrenzing zag je ook veel terug in de rest van het kampenlandschap, een type landschap met kleinschaligere blokvormige ontginningen.

Het buurtschap ontstond rondom herberg De Post, in de 17e en 18e eeuw een bekende horecagelegenheid, en de Wilpermolen, een korenmolen uit 1736 nabij de kruising. Er wordt overwegend agrarische bebouwing gebouwd aan en rond de kruising. In de nabijheid van het buurtschap ontstaan de landgoederen Noordijk en De Lathmer. Na 1950 breidt het lint van bebouwing zich verder uit naar het noorden en zuiden. Ook ontstaan er kleine bedrijfjes. Aan het einde van de vorige eeuw vindt een planmatige uitbreiding plaats langs de Postakker, een nieuw aangelegde zijweg van de Enkweg. En ook binnenkort zal er weer wat uitgebreid worden. De wegwakruising is echter nog steeds het hart van de kleine kern.

Voorzieningen Posterenk

Posterenkers kennen noaberschap, zo zeggen ze, maar overdrijven het niet. De inwoners zijn divers, men accepteert elkaar, maar men loopt de deur niet bij elkaar plat. Wanneer het om de toekomst van hun buurtschap gaat, denken Posterenkers graag zelf mee. De kleine kern weet dat het op zichzelf moet passen, ingeklemd tussen regionale structuren als de A1 en recreatiegebied Bussloo. Naast de molen zijn er vrijwel geen voorzieningen.

Bussloo

Bussloo is voor een belangrijk deel gevormd door baron van Wijnbergen. De baron woonde ten westen van het dorp in Huis Bussloo. Hij liet een Rooms-katholieke kerk met pastorie bouwen. Daarnaast werd later door familieleden een school gebouwd. Het cluster van katholieke voorzieningen heeft een vierkante plattegrond, deze oorspronkelijke vorm blijft lang onaangetaast. Pas in de jaren '60 van de 20e eeuw wordt er planmatig uitgebreid en krijgt het dorp meer vorm. Later is ook het bebouwingslint richting het recreatiegebied uitgebreid. Recreatieplas Bussloo werd in de jaren '60 en '70 gegraven om zand te winnen voor de aanleg van de A1.

Voorzieningen Bussloo

Vanuit het dorp zijn aantrekkelijke doorzichten naar het lommerrijke buitengebied van landgoed De Poll, dat ruim voor de aanleg van het dorp al aanwezig was. De huidige bewoners van Bussloo genieten van het landgoed en de plas in hun nabijheid. Ook zijn ze blij met de basisschool, waar ook kinderen van buiten Bussloo naartoe komen. De meeste andere voorzieningen die er zijn, zijn recreatieve voorzieningen rondom de plas, zoals de Thermen, horeca en de golfclub.

Wilp

Wilp is het oudste dorp van Voorst. In de 8e eeuw werd er een kapel gesticht op de oeverwal van de IJssel, die toen nog dicht langs het huidige dorp stroomde. Van uit de boerderijen die al op de hogere plekken in het landschap aanwezig waren, werden de omliggende gronden langs de IJssel ontgonnen. Met de aanleg van de Bandijk in de 13e eeuw wordt het dorp beter beschermd tegen de rivier. De kapel wordt vervangen door de huidige kerk en er ontstaat een dijkdorp. De bebouwing concentreert zich aanvankelijk rondom de kerk. Maar als de Rijksstraatweg in de 19e eeuw wordt verhard, neemt de bebouwing hier toe. Het dorpshart verschuift richting het westen.

Het landschap rondom Wilp verandert ook. De hoge gronden langs de dijk, nabij Deventer, zijn aantrekkelijk voor rijke stedelingen. Ze richten landgoederen op, zoals De Poll en De Lathmer. Het agrarische landschap wordt aangevuld met lommerrijke bossen en lanen.

Na 1950 groeit het dorp sterk. Ook landgoed De Lathmer wordt dan flink bebouwd, hier vestigt zich een zorginstelling voor mensen met een verstandelijke beperking. De zorginstelling is nog steeds een grote werkgever binnen de gemeente Voorst. Sinds de jaren '60 van de vorige eeuw ligt Wilp ook nabij de A1.

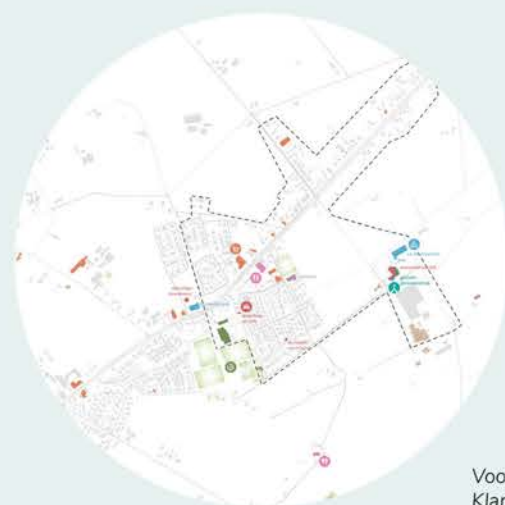
Voorzieningen Wilp

Wilp heeft o.a. een huisarts, een basisschool, een sportvereniging en een dorpskerk. De dorpskerk is inmiddels lokaal eigendom, van een stichting.

Klarenbeek

De historie van Klarenbeek start in de 18e eeuw met de aanleg van een watermolen, de kopermolen van de familie Krepel aan de Klarenbeek, waar koperen platen werden geslagen. De familie drukte een belangrijke stempel op de ontwikkeling van de plek. Nabij de molen, in de bosrijke omgeving op de route tussen Arnhem en Deventer, werden een katholieke kerk, een school en een landhuis, huis Klarenbeek, gebouwd. Later werd de kopermolen een houtfabriek. Arbeiders en boeren woonden vooral langs de Hoofdweg, waarlangs het dorp zich vanaf de 19e eeuw langzaam ontwikkelt.

Het bebouwingslint dat ontstaat, valt deels binnen gemeente Voorst en deels binnen de gemeente Apeldoorn. Waar het Voorster deel katholiek was, is het Apeldoornse deel ontstaan als protestantse nederzetting vanuit het westen. Beide zuilen hadden hun eigen voorzieningen en verenigingen. Deze sport- en muziekverenigingen zijn inmiddels samengegaan.

Voorzieningen Klarenbeek

Vanaf de jaren '60 vinden aan beide kanten van de gemeentegrens planmatige uitbreidingen plaats ten zuiden van de Hoofdweg. De openbare basisschool aan de Apeldoornse kant is in 2022 gesloten, dus de Klarenbeekse kinderen gaan nu allen naar de Rooms-katholieke basisschool aan de Voorster kant.

Het dorp heeft daarnaast o.a. een huisarts, een supermarkt, een MFC en een vrijwillige brandweer.

Vorst

Het dorp Voorst wordt voor het eerst in de 9e eeuw vermeld en is daarmee ook één van de oudere dorpen van gemeente Voorst. Voorst ontstond, net als Wilp en Terwolde, op de hoge, droge gronden nabij de IJssel. Boeren werkten er eerst vooral op de hogere gronden. Vanaf de middeleeuwen werden ook de lagere, nattere gronden tot landbouwgrond gemaakt. Daardoor werd het areaal aan 'woeste gronden' steeds kleiner, terwijl deze onontgonnen gronden wel een belangrijke rol speelden in het boerenbedrijf, o.a. voor beweiding. Om niet in cultuur gebrachte gemeenschappelijke gronden te beschermen, organiseerden boeren en grondbezitters zich in markegenootschappen. Ook Voorst en nabijgelegen buurtschap Noord-Empe waren een marke. Gezamenlijk werd afgesproken wat er wel en niet toegestaan was op de gronden.

In de middeleeuwen werd het dorp de hoofdplaats van het schoutambt (een lokale bestuursvorm) Voorst, hier dankt gemeente Voorst haar naam aan.

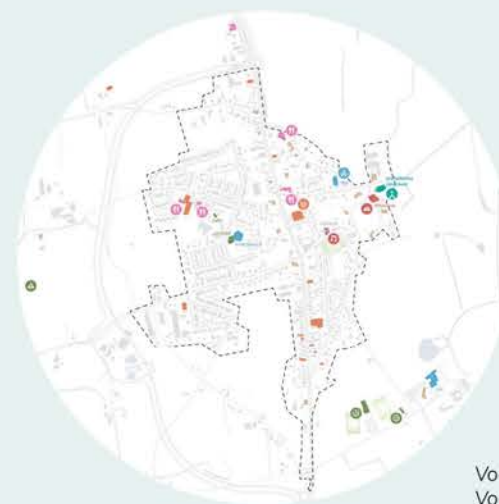
De bebouwing van het dorp was aanvankelijk geclusterd in de driehoek Binnenweg, Kerkstraat en Wilhelminaweg, bij de kerk. De dorpskern lag daarmee precies op de grens van de Voorster enk en de Voorsterklei. In de omgeving lagen verspreid boerderijen. Er was nog geen sprake van een dorp met samenhangende bebouwing en straten.

Vanaf de 17e eeuw worden er ten noorden en ten zuiden van het dorp landgoederen en buitenplaatsen gesticht door rijke stedelingen, veelal uit Deventer en Zutphen. Voorst werd een populaire recreatiebestemming voor de stedeling. De verharding van de Rijksweg heeft - net als in Wilp - ook in Voorst impact op de groei van het dorp. Er ontstaat een tweede cluster bebouwing, in een lint langs de weg. Tussen Rijksweg en kerk wordt langzaam maar zeker meer gebouwd. Na de Tweede Wereldoorlog groeit het dorp verder en worden de laatste open plekken hier opgevuld. Ook aan de westkant breidt het dorp uit. Het dorp groeit uit tot één van de grotere kernen van gemeente Voorst.

Het verschil tussen de noord- en zuidzijde van de Rijksweg is groot: in het noordelijke deel zie je grote kavels, buitenplaatsen en chique woonhuizen. In het zuidelijke deel kleinere huizen dicht opeen. Dat is vandaag nog steeds goed herkenbaar. Deze verschillen maakten dat de verschillen tussen bewoners ook relatief groot waren; historisch gezien is de saamhorigheid niet heel groot in het dorp Voorst. Toch zijn er vandaag de dag diverse actieve Voorsternaren die activiteiten voor het dorp organiseren en het verenigingsleven gaande houden.

Waar de Rijksweg aanvankelijk een impuls voor de groei van het dorp betekende, werd de N-weg later juist ook als barriere in het dorp ervaren. De drukke weg scheidde het dorp in twee delen. Enkele jaren terug is daarom een rondweg aangelegd die het verkeer om in plaats van door het dorp leidt. De Rijksweg in het dorp is anders ingericht, vriendelijker voor langzaam verkeer en passend bij de historische gebouwen langs de weg.

Vorst heeft relatief veel voorzieningen, waaronder twee basisscholen, een dorpskerk, een huisartsenpraktijk, een supermarkt en een vrijwillige brandweer.

Voorzieningen Voorst

Legenda voorzieningen kernen

	horeca		restaurant
	winkels		supermarkt
	buurtcultuur en ontmoetinghuis		dorpshuizen, mfa's, ontmoeting
	sport, recreatie en vrijetijdsvereniging		muziekent, muziekkoepel
	zorg		(boeren-) kampeerterrein
	religie		sport
	onderwijs en opvang		kerk
	monument		school
	sportveld, park, speeltuin		

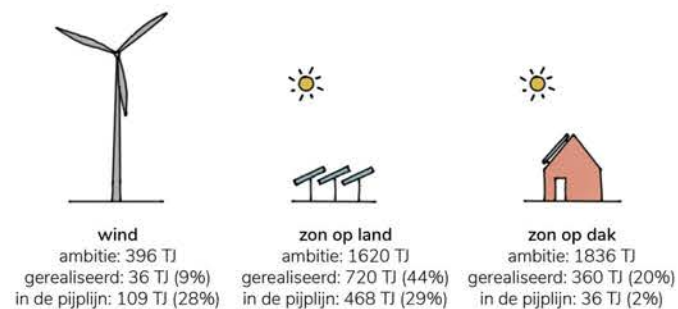
DUURZAME ENERGIE IN GEMEENTE VOORST

Om klimaatverandering tegen te gaan, is het belangrijk dat we duurzame energie opwekken. Waar en hoe kunnen we ruimte maken voor (meer) duurzame energie in gemeente Voorst? Een bepalende korte termijnbeperking is netcongestie. Wat is op korte en lange termijn mogelijk en wenselijk? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we de basisinformatie op een rij.

Wat is afgesproken in de regio Stedendriehoek?

Het opwekken van duurzame energie is een belangrijke stap voor een duurzame toekomst. In het Klimaatakkoord heeft Nederland als doel gesteld om in 2030 35 Terawattuur (TWh) duurzame energie op te wekken. In elke regio in Nederland hebben lokale overheden verkend hoe ze zouden kunnen bijdragen aan dit doel. Per regio zijn afspraken hierover gemaakt in een Regionale Energiestrategie (RES). Ook in de Stedendriehoek, één van de 30 regio's, waar gemeente Voorst onderdeel van is. De regio Stedendriehoek heeft de ambitie om in 2030 **1,07 TWh (3852 TJ) duurzame elektriciteit per jaar** op te wekken.

De inschatting is dat hiervan 0,11 TWh (396 TJ) door wind, 0,51 TWh (1836 TJ) door zonnepanelen op daken en 0,45 TWh (1620 TJ) door zonnepanelen op land moet worden opgewekt. Daarvan is inmiddels 0,31 TWh

naar: voortgangsrapportage RES juni 2023

gerealiseerd en er zit er voor 0,17 TWh aan plannen in de pijplijn in de regio.

Wat is de stand van zaken m.b.t. deze afspraken?

De ambities met betrekking tot wind zijn op korte termijn niet haalbaar, aangezien de provincie onderzoekt of windturbines nabij de Veluwe wel wenselijk zijn. De windturbines hebben mogelijk een schadelijk effect op de beschermde vogel de Wespandief. Wet- en regelgeving uit de EU, het Rijk, en de provincie worden de komende jaren bepalend voor de ruimte voor nieuwe windontwikkelingen in de regio.

De ambities met betrekking tot zon op land lopen volgens planning. De ambitie wat betreft zon op dak, de grootste hoeveelheid, loopt echter wat achter. Niet alle daken blijken de panelen te kunnen dragen en ook netcongestie speelt een rol.

De Stedendriehoek verwacht in 2030 0,48 tot 0,65 TWh duurzame energie op te kunnen wekken. Dat is minder dan de ambitie van 1,07 TWh.

Wat is nodig in gemeente Voorst?

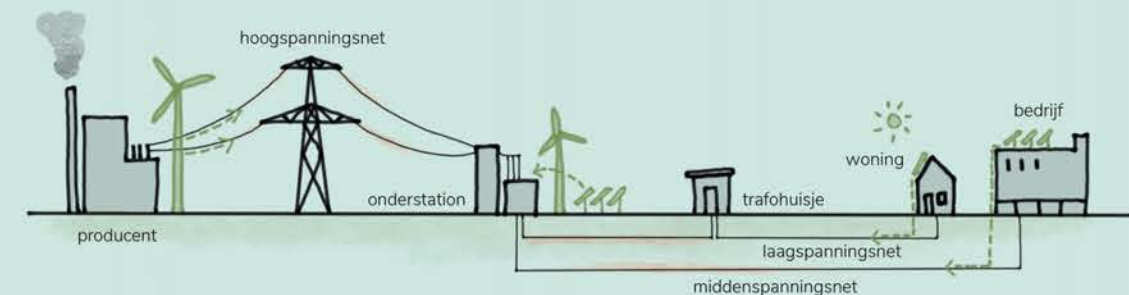
Er zijn in de regio geen harde afspraken gemaakt over wat de ambities voor elke afzonderlijke gemeente betekenen. Maar een vertaling van de regionale doelen naar de schaal van gemeente Voorst helpt om gevoel te krijgen bij wat er ongeveer nodig is op het Voorster grondgebied.

In 2019 is zo'n vertaling gemaakt, in combinatie met een inschatting van de vraag naar energie in Voorst: de 'energiemix Voorst'. Om alle energie die in gemeente Voorst verbruikt wordt (verbruik uit 2015) duurzaam op te wekken in 2030, heeft Voorst 126 windmolens (van 3 MW) of 987 ha zonnepanelen nodig. Deze hoeveelheden kunnen flink naar beneden gebracht worden met besparing. De energiemix uit 2019 stelt voor om in te zetten op 59% besparing van energieverbruik en daarnaast duurzame opwek van 1538 TJ duurzame energie. Wat betreft wind- en zonne-energie komt dit overeen met 9 windturbines, 348.000 panelen op daken, 31.000 zonnecollectoren op daken en 100 hectare zonneveld.

Uit gesprekken met inwoners blijkt dat zij het liefst **kleinschalige zonnevelden** zien, voor en door bewoners.

Het elektriciteitsnetwerk

Het elektriciteitsnetwerk in Nederland bestaat uit een landelijk hoogspanningsnetwerk dat wordt beheerd door TeneT. Via deze hoogspanningskabels stroomt de elektriciteit van de producent, die de elektriciteit produceert uit bijvoorbeeld kolen of aardgas, naar verschillende onderstations. Vanuit deze onderstations lopen kabels naar steden, dorpen en woningen. Deze netwerken worden beheerd door regionale partijen. In Gelderland is dat Liander. Liander zorgt ervoor dat de elektriciteit van het onderstation uiteindelijk je woning of kantoor binnenkomt. Als laagspanning, zoals in je woning, of als 'middenspanning', voor bedrijven die meer stroom nodig hebben. De hoogspanning

wordt naar midden- en laagspanning omgezet met transformatoren, in trafohuisjes die je overal in ons landschap vindt.

Met de opmars van duurzame opwek van energie moeten er steeds meer windturbines of zonnevelden óók aangesloten worden op dit net. De grootte van het windpark of zonneveld bepaalt of een aansluiting op het hoog-, midden- of laagspanningsnet nodig is.

Een ander effect van de toename van duurzame energie is dat huishoudens en bedrijven met zonnepanelen op hun daken elektriciteit terug leveren aan het net.

Dus zonnevelden waarbij ook lokaal wordt geproftoerd van de opbrengsten. De (vorige) gemeenteraad heeft daarom benoemd dat ze wil **inzetten op zonne-energie**, niet op windenergie. In dat geval is in plaats van 100 ongeveer 190 hectare aan zonnevelden op land nodig.

Inmiddels zijn we enkele jaren verder en weten we beter wat wel en niet mogelijk en haalbaar is binnen gemeente Voorst. Op basis van de laatste ontwikkelingen en inzichten is de gemeente de Voorster energiemix en de ambities van gemeente Voorst op het gebied van duurzame energie aan het updaten. De huidige ambitie van gemeente Voorst is om in 2030 'electriciteitsneutraal' te zijn. Daarnaast is het de wens om in 2050 klimaatneutraal te zijn.

De 'energiemix' is bijgeschaafd op basis van de lessen van afgelopen jaren. Om in 2050 klimaatneutraal te zijn, wordt nu o.a. gestreefd naar 36% besparing van energie (i.p.v. 59%), alle het vervoer elektrisch, alle geschikte daken vol met zonnepanelen (75 ha) en 105 ha (netto) zonnepanelen op land. Van deze 105 ha is in gemeente Voorst zo'n 55 ha gerealiseerd. Er blijft dan nog 50 ha te realiseren zonneveld over.

Duurzame energie rondom Voorst

Ook buurgemeentes zoeken naar ruimte voor de opwek van duurzame energie. Bij Zuthpen is het plan om 3 windturbines te plaatsen, in samenwerking met burgerinitiatief IJsselwind.

Verder heeft Apeldoorn in haar omgevingsvisie twee **zoekgebieden** voor grootschalige zonnevelden aangewezen grenzend aan Voorst. Het gaat om een gebied bij Beemte Broekland, nabij De Vecht en Nijbroek, en een gebied aan de zuidkant van de stad, richting Klarenbeek. Ook Epe heeft zoekgebieden nabij gemeente Voorst in haar omgevingsvisie opgenomen.

Duurzame energie in gemeente Voorst nu

De afgelopen jaren zijn er in Voorst **3 grote zonnevelden** gerealiseerd, aan de Holtweg te Wilp, de Broekstraat te Klarenbeek en de Oude Zutphenseweg te Klarenbeek, zie kaart op volgende pagina. Deze 3 velden beslaan in totaal netto 57 ha aan zonnepanelen. In Nijbroek staat een kleinschalig veld op de planning, van 2,5 ha.

Het streven van de gemeente is **minimaal 50% van de opwek in lokaal eigendom** te realiseren.

Energiecoöperaties kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Een voorbeeld hiervan is het zonnenveld Broekstraat. Hier is 50% eigendom van de coöperatie Energierijk Voorst. Naast Energierijk Voorst zijn er nog twee energiecoöperaties: Burgers met Energie en EnergieMarke Voorst. In verschillende dorpen zijn daarnaast initiatieven gestart om inwoners te helpen te verduurzamen, bijvoorbeeld Energiek De Vecht.

Pas op de plaats

Voor nieuwe initiatieven met betrekking tot zonnenvelden wordt momenteel echter geen vergunning verleend. Begin 2023 heeft de gemeenteraad namelijk op advies van het College besloten het beleid voor zonnenvelden buiten werking te stellen. In 2019 werden beleidsuitgangspunten voor zonnenvelden vastgesteld; dit document stelt waar zonnenvelden in Voorst wel en niet toegestaan zijn, onder welke voorwaarden. Er is echter behoefte aan een update

van dit beleid, om (nog) betere ruimtelijke afwegingen te kunnen maken.

Netcongestie

Deze pas op de plaats heeft o.a. te maken met de situatie van het net. Er is sprake van netcongestie. Dat betekent dat het **elektriciteitsnet** op veel plekken in Nederland en ook in Gelderland **overbelast** is. Er is meer elektriciteit dan door het net getransporteerd kan worden, zeker op momenten dat de zon schijnt en er veel wordt opgewekt via zonnepanelen.

De beheerders van het netwerk werken de komende jaren aan uitbreiding van het elektriciteitsnet. Dit betekent dat er nieuwe onderstations gebouwd zullen worden, bestaande stations worden uitgebreid en dikkere kabels worden aangelegd. Op een aantal plekken in Gelderland gebeurt dit al. Liander verwacht in Gelderland in ieder geval tot 2030 nodig te hebben om het net uit te breiden.

Dit betekent dat er in Gelderland **tot 2030 geen nieuwe zonnenvelden** aangesloten kunnen worden op het net. Dit geldt ook voor grote hoeveelheden zonnepanelen op nieuwbouwwijken of bedrijfsgebouwen. Wanneer het net is uitgebreid, is er weer ruimte om nieuwe projecten aan te sluiten. Dit betekent dat gemeente Voorst ook weer vergunningen kan afgeven voor bijvoorbeeld zonnenvelden.

Initiatieven die slim gebruik maken van het net zijn soms nog wel mogelijk. Dit zijn initiatieven waarbij energie wordt opgewekt die ter plekke of in de nabije omgeving gebruikt kan worden of die tijdelijk kan worden opgeslagen. Deze initiatieven zijn veelal nog in de experimentele fase, maar ontwikkelen zich naar verwachting snel tot de nieuwe standaard aanpak voor lokale energieontwikkeling.

Een voorbeeld is de *smart energy hub* op het bedrijventerrein langs de A1 in Deventer. De hub heeft als doel de lokale energievraag en het -aanbod aan elkaar te verbinden, zonder dat het net overbelast wordt. De hub is georganiseerd als een *living lab*, bedoeld om te leren.

Waar en hoe is (meer) duurzame energie passend?

Welke kansen zijn er voor Voorst op de korte en langere termijn? Welke plekken zijn meer of minder geschikt? Hier gaan we over in gesprek.

Bij de verkenning van kansen moeten we in ieder geval rekening houden met:

- Op grote schaal elektriciteit opslaan is nog erg duur. Daarom moet de productie van elektriciteit zoveel mogelijk lokaal in **balans** zijn met de hoeveelheid die op datzelfde moment wordt gebruikt. Een combinatie

van zon en wind geeft dan een stabiel aanbod dan opwek met alleen zonne-energie. Aan de vraagkant kunnen variabele prijzen en lokale opslag voor korte termijn (bijvoorbeeld slim laden, een buurtbatterij of een boiler) helpen om tot balans te komen. Wat je dan nog lokaal over hebt of tekort komt, kan via het centrale net worden gebalanceerd.

- De **aansluiting op het elektriciteitsnet** is een belangrijke **kostenpost** bij de aanleg van zonnenvelden. Als het zonnepark te ver van het net ligt, worden de kosten vaak te hoog en is het zonnenveld financieel niet haalbaar. De afstand tot het elektriciteitsnet is dus een bepalende factor.
- De **grootte** van het zonnenveld bepaalt of het veld op hoogspanning of middenspanning aangesloten moet worden. Kleinschalige zonnenvelden worden aangesloten op middenspanning.
- Afgelopen jaren waren er **subsidies** voor bedrijven en non-profit organisaties die de businesscase van een zonnenveld (of ander initiatief op het gebied van duurzame energie) ondersteunden (SDE++). De SDE-regeling vergoedt het verschil tussen de marktprijs voor (grijze) elektriciteit en de nog relatief hoge kostprijs van groene energie, de zogenaamde onrendabele top. Nu de energieprijzen hoger zijn, wordt deze subsidieregeling afgebouwd. Dit kan betekenen dat initiatieven moeilijker van de grond komen, zeker als het innovatieve (en vaak duurdere) initiatieven betreft die bijvoorbeeld functies combineren, denk aan zonnenvelden en waterberging.

RECREATIE IN GEMEENTE VOORST

Recreatie en toerisme zullen de komende jaren landelijk, regionaal en lokaal toenemen. Aan de hand van bestemmingsmanagement wordt er gewerkt om de balans tussen recreatie en toerisme, natuur, biodiversiteit en leefbaarheid te behouden en te versterken. Dit vraagt om lokale keuzes. Welke positie heeft de gemeente Voorst binnen deze ontwikkelingen en wat betekent dit voor het buitengebied? Om hierover in gesprek te kunnen, zetten we de basisinformatie op een rij.

Recreatie en toerisme in Voorst nu

Recreatie en toerisme zijn belangrijke sectoren voor de economie en de leefbaarheid van gemeente Voorst. Het groene landschap en de rijke cultuurhistorie zijn recreatieve sleutelementen. Qua voorzieningen en activiteiten heeft Voorst enkele grotere trekkers en daarnaast allerlei kleinere parels gerund door kleinere ondernemers. Gemeente Voorst wordt vanuit recreatief oogpunt gezien als **gemeente op de Veluwe**, binnen de deelregio IJsselvallei.

Toerist | Een toerist is een bezoeker die één of meer nachten op bestemming doorbrengt.

Recreant | Met recreatie worden alle activiteiten bedoeld die iemand in de vrije tijd buitenshuis uitvoert. Denk aan een rondje wandelen, sporten of uit eten gaan. Recreatie kan zowel binnen als buiten de eigen omgeving plaatsvinden. Onder recreanten vallen dus ook bewoners van gemeente Voorst zelf.

Bezoeker | Een bezoeker is iemand die een trip maakt naar een bestemming buiten zijn of haar eigen leefomgeving. Dit kunnen toeristen zijn die blijven overnachten, of recreanten die een paar uur of een dagje op bezoek komen in Voorst (dagbezoekers).

Recreatie en toerisme in cijfers

Er komen vrijwel dagelijks bezoekers naar of door gemeente Voorst. In 2018 en 2019 is een studie gedaan naar de omvang en impact van de recreatieve sector in gemeente Voorst (Toeristische Verkenning ZKA). Hieruit bleek dat ruim 75% van de recreatieve en toeristische bestedingen in de **dagrecreatie** worden gedaan. De overige 25% bestaat uit **verblijfsrecreatie** (toerisme). Het jaar 2020 was een zeer moeilijk jaar voor de sector, vanwege de coronacrisis. Na de crisis heeft de sector zich hersteld en zijn de cijfers naar verwachting weer vergelijkbaar met voorheen.

Dagrecreatie

Het grootste deel van de recreanten in gemeente Voorst zijn dagrecreanten; mensen die Voorst een dag(deel) bezoeken. Het gaat om zo'n 2,3 miljoen bezoeken per jaar (gemiddeld ruim 6.000 per dag) (cijfers 2019). Ongeveer 75% van deze recreatieve bezoeken (zo'n 4.500 per dag) wordt ondernomen door mensen uit de buurt van gemeente Voorst.

Het grootste deel van de dagrecreanten doet een **sportieve activiteit** (70%), zoals wandelen en fietsen, maar ook golfen of parachutespringen. Daarnaast komt 20% voor **attracties** en **bezienswaardigheden**, zoals wellness, een rondvlucht, tuinen of molens. Verder komt nog een klein deel voor zakelijke doeleinden (3%) en evenementen (7%).

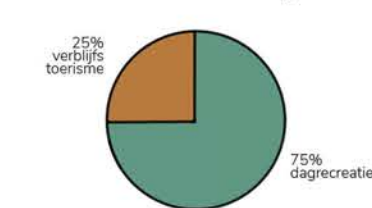
Er is berekend dat deze mensen in totaal ruim €40 miljoen besteden. De dagrecreatie levert werk op voor ongeveer 500 tot 575 mensen. Van de dagrecreanten komt 91% uit Nederland.

Verblijfsrecreatie

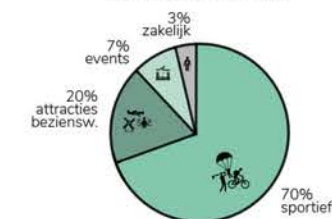
Daarnaast zijn er bezoekers die één of meerdere nachten in Voorst verblijven. Gemeente Voorst heeft 4 hotels, 16 campings, een jachthaven, 11 aanbieders van vakantiewoningen en 17 B&B's. In totaal waren er ongeveer 215.000 overnachtingen per jaar. Het grootste deel (72%) daarvan was op de **campings**; 22% in de **hotels**; 3% in vakantiewoningen en 3% in Bed & Breakfasts. Het aantal overnachtingen betekent ongeveer €12,4 miljoen aan bestedingen en is goed voor zo'n 150 banen.

De ruime meerderheid van de toeristen in gemeente Voorst komt uit **Nederland** (85%). Verder komt een deel uit België (7%), Duitsland (6%) en overige landen (3%).

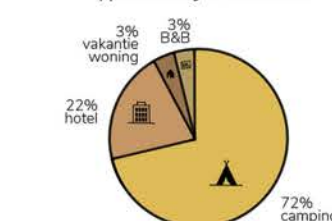
recreatieve bestedingen

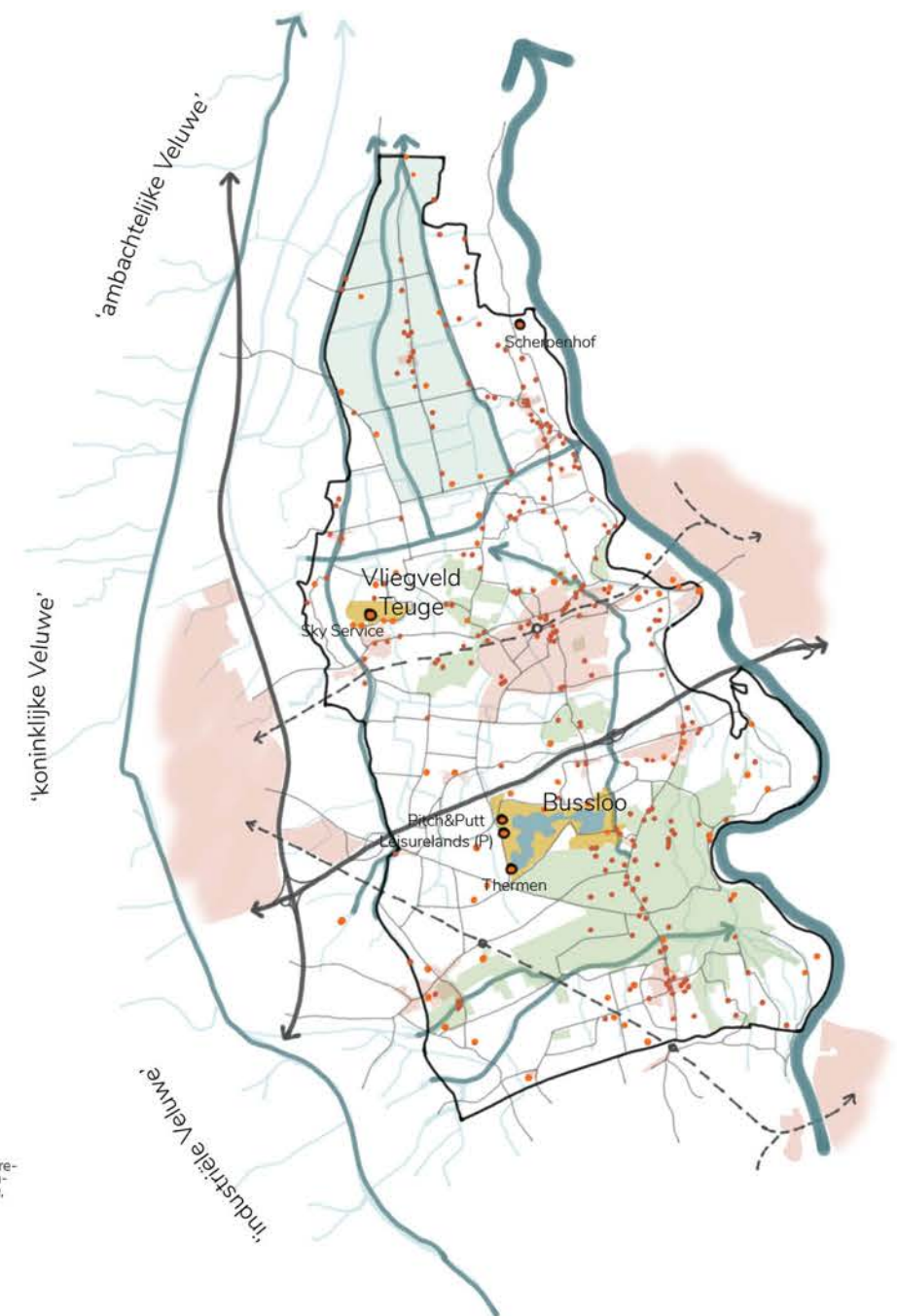
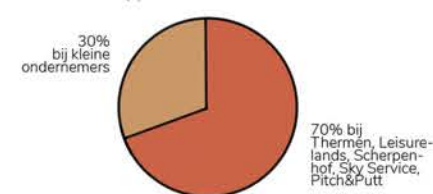
type dagrecreatie

type verblijfstoerisme

bestedingen bij type ondernemer

Aandeel in de lokale economie

De ruim €52 miljoen die in gemeente Voorst wordt uitgegeven aan recreatie, wordt met name besteed aan **entree**, **horeca** en **vervoer**. Opvallend is dat ongeveer 70% van de bestedingen wordt gedaan bij 5 aanbieders: Thermén Bussloo, Leisurelands, De Scherpenhof, Sky Service Netherlands en Pitch&Putt Bussloo. Dit zijn ook de **grotere recreatieve ondernemers** in Voorst. De overige aanbieders zijn meestal (veel) kleiner van schaal.

Wanneer we Voorst met andere gemeentes vergelijken, valt op dat het **bestede bedrag relatief hoog** is. Dit komt vooral door toegangsprijzen van veel bezochte bestemmingen als Thermén Bussloo en Sky Service Netherlands. Maar zo hoog als in gemeentes met een

uitgesproken toeristisch profiel zijn de gemiddelde bestedingen zeker niet. Vergeliken met bijvoorbeeld Zandvoort is de recreatieve economie klein.

Waar komen recreanten en toeristen vooral?
Recreatiegebied Bussloo en Vliegveld Teuge zijn de bovenregionale trekkers van de gemeente; deze gebieden ontvangen de meeste bezoekers. Andere 'points of interest' zijn weergegeven op bovenstaande kaart.

Hoe ziet de toekomst van recreatie en toerisme eruit?

Er zijn verschillende ontwikkelingen die maken dat recreatie en toerisme zowel landelijk, regionaal als lokaal zullen toenemen. Ook in Voorst.

Spreiden van bezoekers op de Veluwe: 'bestemmingsmanagement'

Gemeente Voorst ligt in de IJsselvallei. De IJsselvallei is -recreatief gezien- onderdeel van de Veluwe. De Veluwe is één van Nederlands grootste natuurgebieden en een populaire bestemming voor toeristen en recreanten. Het natuurgebied staat bekend om rust, ruimte, herten, zwijnen, bossen, zandverstuivingen en heidevlakten. Om de kwaliteit van de natuur te behouden, is het belangrijk dat er niet té veel recreanten hun tijd op de Veluwe doorbrengen. Er wordt daarom aan 'bestemmingsmanagement' gedaan. Dit houdt dat er wordt gestuurd op toeristisch-recreatieve ontwikkelingen die in balans zijn met de omgeving.

Een middel binnen het bestemmingsmanagement is de ontwikkeling van 'belevingsgebieden'. Uitgangspunt hierbij is dat ieder stukje Veluwe ook een eigen accent heeft dat de moeite waard is om te beleven als bezoeker. De IJsselvallei grenst aan diverse (andere) belevingsgebieden van de Veluwe.

De IJsselvallei grenst in het noorden aan 'de ambachtelijke Veluwe'. Hier zijn vooral de oude ambachten in relatie tot voedselproductie en -verwerking interessant. Beoogde doelgroepen voor dit deel zijn bezoekers die gedijen bij kleinschaligheid en ambachtelijkheid. Bij Apeldoorn is 'de koninklijke Veluwe' te vinden; een deel met allure, rondom het Kroondomein van de Koning. Dit deel van de Veluwe sluit aan bij doelgroepen die wat meer luxe en exclusiviteit zoeken. Zuidelijker op de grens met de IJsselvallei ligt 'de industriële Veluwe'. Hier werden de beken vanaf de Veluwe vroeger gebruikt om energie op te wekken en zo allerlei producten te produceren, bijvoorbeeld papier en verf. Doelgroepen voor dit gebied zijn meer prikkelmijdende recreanten.

(Meer) bezoekers naar de IJsselvallei

Naast dat bezoekers worden gestimuleerd zich meer te spreiden over het Veluwemassief zelf, wordt ook naar de gebieden aan de randen van de Veluwe gekeken om de natuur te ontlasten. De IJsselvallei is één van deze gebieden. Om die reden is er in 2019 gestart met een integraal gebiedsontwikkelingsproces: **Masterplan IJsselvallei**. Om de IJsselvallei tegelijkertijd een ruimtelijk kwalitatieve impuls te geven is de opgave voor het Masterplan IJsselvallei verbreed met twee andere maatschappelijke opgaven: klimaatadaptatie en -mitigatie en de doorontwikkeling van de landbouw. Er is gezocht

naar kansen om de grote maatschappelijke opgaven én inspirerende initiatieven uit het plangebied aan elkaar te verbinden. In de **uitnodigingsagenda** van het Masterplan IJsselvallei staan **19 projecten** benoemd waar de komende tijd aan gewerkt gaat worden. De inzet is om hiermee het verhaal van de IJsselvallei beter voor het voetlicht te brengen.

Overige ontwikkelingen

Naast de noodzaak tot het ontlasten van het Veluwemassief, zijn er ook andere ontwikkelingen die maken dat we een toenemend aantal toeristen en recreanten in Voorst kunnen verwachten:

Vergrijzing | Er is een groeiende groep actieve senioren die er vaker op uit trekt. Ter illustratie: de 'grijze druk' (65+'ers afgezet tegen 20-65-jarigen) nam al toe van 21,9% in 2000 naar 33,7% in 2021. Dit percentage loopt naar verwachting op tot ruim 40% in 2030 en zelfs 50% in 2070 (CBS).

Groeiende bevolking | Er worden veel woningen bijgebouwd in de regio, deze nieuwe bewoners hebben ook behoefte aan ruimte om te recreëren en gaan dus ook gebruik maken van de recreatieve voorzieningen. Gezien de huidige druk in de natuurgebieden, zal er extra recreatieruimte nodig zijn om te voldoen aan de behoefte van de groeiende bevolking.

Klimaat | Daarnaast speelt klimaatverandering een rol. In populaire vakantiegebieden als Spanje en Italië wordt het steeds heter in de zomer, waardoor het minder prettig is er te verblijven. Mensen blijven vaker in eigen land en er zullen vaker mensen vanuit Zuid-Europa bij ons op vakantie gaan.

Geopolitiek | Veiligheid is een randvoorwaarde bij het kiezen van een reisbestemming. Onrust in de wereld kan ervoor zorgen dat mensen dichtbij huis blijven. Dit zal effect hebben op de cijfers van het binnenlands bezoek.

Type recreanten en toeristen in Voorst

Door deze combinatie van factoren zal het aantal recreanten hoe dan ook toenemen in de IJsselvallei. Het is daarom van belang o.a. te sturen op het type bezoeker.

Niet elke recreant of toerist zoekt namelijk hetzelfde en niet elke recreant of toerist past bij (de kwaliteiten van) gemeente Voorst. In de recreatiewereld wordt de 'leefstijlvinder' (MarketResponse) regelmatig gebruikt om type recreanten en toeristen te onderscheiden:

De **verbindingszoekers** (13% van het totaal aan toeristen en recreanten in Nederland) zijn er graag

voor anderen en willen ook graag samen ontspannen. In hun vrije tijd zetten ze zich vaak in voor anderen, met vrijwilligerswerk of in een vereniging. In de tijd die overblijft, genieten ze graag fietsend of wandelend van de natuur, van een theatervoorstelling of museumbezoek.

De **harmoniezoekers** (12%) vinden gezelligheid het belangrijkste. Vrije tijd besteden ze graag met hun gezin, familie of vrienden. Ze willen graag dat er voor iedereen wat te doen is, ook voor de kinderen.

De **stijlzoekers** (16%) zijn zelfverzekerde en doelgerichte recreanten. Ze werken vaak hard en willen in hun vrije tijd vervolgens ook hard genieten. Luxe, comfort en exclusiviteit past bij deze doelgroep, het liefst in een omgeving waar ze vergelijkbare mensen als zichzelf tegenkomen.

De **inzichtzoekers** (13%) houden van inspirerende en rustige activiteiten. Ze willen dingen leren en ervaren, in de natuur of op cultureel vlak, bijvoorbeeld in een museum of een bezienswaardig gebouw. Het liefst doen ze dat alleen of in een klein gezelschap.

De **rustzoekers** (17%) houden recreatie graag dichtbij huis, daar vinden ze vaak genoeg moois om te zien. Ze gaan graag een rondje fietsen of wandelen. Privacy en rust zijn belangrijk voor deze doelgroep.

De **avontuurzoekers** (11%) zijn voor veel in, zolang het een nieuwe ervaring is of bijdraagt aan hun zelfontwikkeling. Ze zijn ruimdenkend en zoeken naar authentieke ervaringen, bijvoorbeeld een bijzondere, gekke of verrassende locatie om te overnachten.

De **plezierzoekers** (18%), tot slot, houden ervan vermaakt te worden. In een attractiepark, op een festival of op een ander evenement. Ze gaan graag op pad met familie en vrienden. Het moet gezellig zijn en er moet voor een ieder wat te doen zijn.

Het recreatieve aanbod van Voorst is nu vooral geschikt voor de **rustzoeker** en in kleinere mate ook voor de, **harmoniezoeker**, **inzichtzoeker** en **verbindingszoeker**. Deze types sluiten in principe goed aan bij de kwaliteiten die Voorst te bieden heeft: groen, rust, ruimte. Daarom is het dan ook wenselijk om op deze doelgroepen te richten. Er zijn kansen om het aanbod voor harmoniezoekers, inzichtzoekers en verbindingszoeker te verbeteren.

'Vrijtijdslandschappen' in transitie

Het landschap van Voorst is de basis voor de (toenemende) vrijetijdsactiviteiten. Dit landschap is echter

ook volop in transitie. Denk aan de landbouwtransitie, de noodzaak tot klimaatadaptatie, versterking van de biodiversiteit, het opwekken van (meer) duurzame energie en het behoud van leefbaarheid op het platteland. In optimale 'vrijtijdslandschappen' komen verschillende lagen samen; natuur, water, (agrarische) cultuur, erfgoed, wonen, werken en recreëren. Het is dan ook de uitdaging te zoeken naar raakvlakken tussen recreatie en toerisme en andere opgaven in het buitengebied van Voorst.

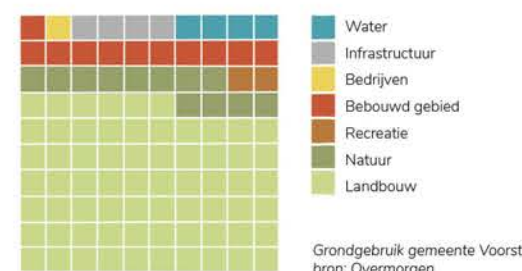
HET MIDDENGEBIED VAN GEMEENTE VOORST

In het middengebied van Voorst komen verschillende functies bij elkaar; functies die in de toekomst vrijwel allemaal meer ruimte vragen. Daarnaast zijn er diverse regionale opgaven, bijvoorbeeld om op langere termijn flink meer woningen toe te voegen in de Stedendriehoek. Steden als Deventer en Apeldoorn zoeken naar ruimte voor wonen, energie en bedrijvigheid nabij de grenzen van gemeente Voorst.

Voor de ruimtelijke kwaliteiten en functionaliteit van het middengebied is het van belang keuzes te maken. Maar een duidelijk raamwerk of kader om deze keuzes te maken is er nog niet. Wat is wel en niet passend en wenselijk? Welke huidige kwaliteiten zijn van belang om aan vast te houden bij toekomstige ontwikkelingen? Waar zien we juist kansen voor nieuwe kwaliteiten? Hier gaan we graag over in gesprek. Ter voorbereiding zetten we enige basisinformatie over (het middengebied van) Voorst op een rij.

Huidig ruimtegebruik van gemeente Voorst

Gemeente Voorst beslaat ruim 12.000 hectare. Van dit grondgebied is zo'n 66% in gebruik door agrariërs. Natuur beslaat 12% van de gronden; recreatie beslaat 2%. 11%

van het Voorster grondgebied is bebouwd (waarvan ongeveer de helft van de bebouwing buiten de kernen in het landelijk gebied ligt). Verder is er nog 1% voor bedrijven, 4% voor infrastructuur en 4% voor water.

In vergelijking met omliggende gemeentes heeft Voorst naar verhouding veel agrarische gronden. Gemeentes als Apeldoorn, Epe en Heerde hebben, nabij de Veluwe, een groter percentage natuurgebied. Gemeentes als Deventer en Zutphen hebben relatief veel bebouwd gebied.

Ruimtebehoefte in gemeente Voorst

Veel van de aanwezige functies hebben in de toekomst meer ruimte nodig:

Er is meer ruimte nodig voor de **landbouw**. Er is bekend dat een deel van de agrarisch ondernemers op termijn zal stoppen omdat ze bijvoorbeeld geen opvolger hebben. 20% grond komt hierbij vrij, is de inschatting (provincie Gelderland). Maar om duurzamer te kunnen boeren, hebben de overige agrariërs vaak meer grond nodig. De inschatting is dat de niet-stoppende boeren hiervoor 30% meer grond nodig hebben. In Voorst betekent dat dat er eigenlijk ongeveer 300 ha extra landbouwgrond nodig zou zijn.

Er is meer ruimte nodig voor **bedrijven**. De meeste bedrijventerreinen in de regio zitten zo goed als vol. Er zijn weinig nieuwe plekken meer uit te geven voor uitbreidingen of nieuwe bedrijven, terwijl hier wel vraag naar is. Prognoses geven aan dat de uitbreidingsvraag in de regio Stedendriehoek t/m 2030 tussen de 63 tot 132 ha ligt en t/m 2040 nog eens 34 tot 80 hectare. De vraag komt vooral vanuit de sector logistiek en groothandel. Deze locaties liggen niet voor het oprapen in de regio.

Binnen gemeente Voorst is momenteel 70 ha bedrijventerrein aanwezig. Er is geen ruimte meer vrij op de huidige bedrijventerreinen. Gemeente Voorst verwacht de komende 10 tot 20 jaar ongeveer 10 tot 15 ha ruimte nodig te hebben voor nieuwe bedrijventerreinen. Voorst

zet tot nu toe vooral in op kleinere bedrijven (tot 2 ha groot), zodat er meerdere bedrijven op de bedrijventerreinen een plek kunnen vinden.

Er is meer ruimte nodig voor het bouwen van **woningen**. In de Stedendriehoek (inclusief Deventer) is afgesproken dat er t/m 2030 ruim 24.000 woningen gebouwd zullen worden. Het grootste deel daarvan wordt in Apeldoorn (9.000) en Deventer (7.000) gebouwd. De steden kijken daarbij ook naar de gronden die grenzen aan de gemeente Voorst. Voorst zelf heeft als streven tussen 2022 en 2030 ongeveer 900 nieuwe woningen te bouwen. Dit is meer dan de gebruikelijke groei van de woningvoorraad in de gemeente (gemiddeld 100 in plaats van 80 woningen per jaar). Ook hier is ruimte voor nodig.

De vraag naar ruimte voor woningbouw heeft recent nog extra gewicht gekregen. In de Contourennotitie Nota Ruimte die het rijk onlangs publiceerde, wordt de regio Stedendriehoek als kansrijke regio voor een 'brede schaa sprong' op het gebied van wonen, werk en voorzieningen genoemd. Ook na 2030 is het dus te verwachten dat er (fors) extra ruimte voor wonen gezocht wordt in de regio.

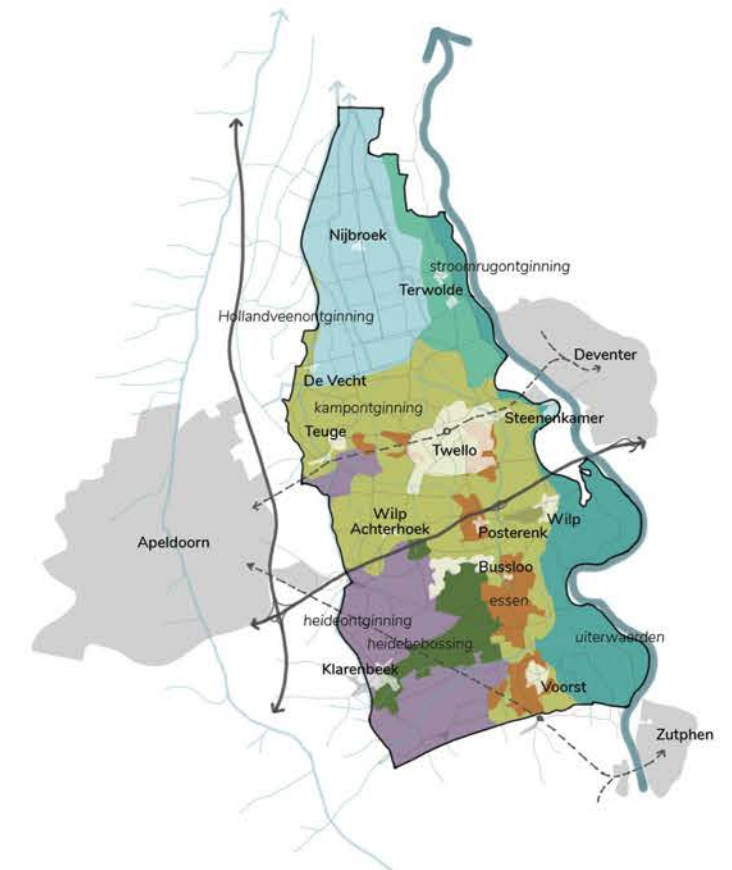

Het bouwen van nieuwe woningen betekent ook iets voor **mobilititeit**. Nieuwe buurten en wijken moeten goed bereikbaar zijn. Betekent dit dat het slim is om vooral te bouwen nabij bestaande infrastructuur? Of is er nieuwe infrastructuur nodig? Ook dergelijke vragen zijn onderdeel van de ruimtelijke puzzel in het middengebied.

Deze vragen zijn relevant voor Voorst zelf, maar ook buurgemeentes denken hierover na. Zo verkent gemeente Deventer of het haalbaar is een derde brug over de IJssel te realiseren. Als deze brug er komt, heeft dit ook impact op het gebied van gemeente Voorst.

Er is meer ruimte nodig voor het opwekken van **duurzame energie**. De vorige gemeenteraad heeft besloten vooral in te zetten op zonne-energie. Een deel daarvan kan op daken, maar een deel daarvan zal ook op land moeten. Als we in 2050 klimaatneutraal willen zijn en uitgaan van een combinatie van energiebesparing, zonnepanelen op alle (geschikte) daken en het benutten van o.a. biomassa, groen gas en geothermie, dan hebben we in Voorst daarnaast ook 105 hectare zonnenveld op land nodig.

Cultuurhistorische landschappen en dorpskernen van gemeente Voorst

(Energimix Voorst, update 2023) De afgelopen jaren is er al 55 hectare zonnenveld gerealiseerd in gemeente Voorst. Er is dan nog 50 hectare nodig.

Het is overigens nog de vraag of het slim is op deze schaal in te zetten op zonne-energie. Energie van enkel zon versterkt de piekbelasting op het elektriciteitsnetwerk, dat daarmee overbelast raakt. Het is verstandig de komende jaren (ook) andere oplossingen te ontwikkelen. Oplossingen waarbij vraag en aanbod meer in balans zijn, zowel qua tijd, plaats als hoeveelheid.

Recreatie neemt toe. Inwoners zijn gemiddeld steeds ouder en hebben meer tijd om te recreëren. Ook neemt met de woningbouw het aantal bewoners in de regio toe, die er ook lokaal op uit zullen trekken in hun vrije tijd. Deze mensen kunnen niet allemaal naar de Veluwe, dat is schadelijk voor de natuur. Er wordt daarom ook meer verwacht van gebieden rondom de Veluwe, zoals de IJsselvallei. Recreatiegebieden Bussloo en Teuge, maar ook de rest van het landschap moet hier op ingericht zijn, zodat recreanten landschap, natuur en rust niet verstoren; dit vraagt mogelijk extra ruimte

voor nieuwe wandel- en fietspaden of andere voorzieningen.

Tot slot heeft ook **landschap en natuur** meer ruimte nodig. Door klimaatverandering moeten we zorgen dat we meer **water** kunnen bergen bij piekbuien en water langer kunnen vasthouden bij droogte. Het versterken van de biodiversiteit is ook belangrijk om gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan. Dit alles vraagt vaak ook ruimte, bijvoorbeeld in de vorm van de aanplant van bosjes, bredere, natuurvriendelijke oevers langs watergangen of struweelhagen langs akkers en weilanden. Vanuit rijk en provincie wordt daarom ingezet op 10% 'groenblauwe dooradering' van het buitengebied. De verwachting is dat 7% hiervan er al is, maar dat 3% nog toegevoegd moet worden.

Huidig gebruik van het middengebied

In het Voorster middengebied komen ook nu al veel functies samen. Er wordt geboerd, er zitten grotere bedrijven, recreatiegebied Bussloo ligt er, de A1 doorsnijdt er de gemeente, er liggen historische landgoederen, er zijn zonnevelden gerealiseerd en er wordt natuurlijk gewoond, met Twello als grootste kern, maar ook kleinere kernen als Steenenkamer, Posterenk, Wilp-Achterhoek en op net iets meer afstand ook Teuge en Klarenbeek.

Er is daarnaast ruimte gereserveerd om indien nodig meer ruimte voor de IJssel te kunnen maken, in de vorm van een bypass tussen Twello en Steenenkamer. Qua watersysteem zijn verder de Fliert, de Twellose Beek en de Grootte Wetering belangrijke watergangen in het middengebied.

Op onderstaande kaart zijn de belangrijkste functies in het middengebied aangegeven.

Druk op het middengebied van Voorst

Zowel de huidige functies als de (regionale) opgaven doen een beroep op de ruimte. Oplossingen voor de genoemde opgaven hoeven natuurlijk niet alleen in het middengebied van Voorst gezocht te worden, maar in dit gebied van Voorst is de druk op de ruimte wel het meest voelbaar.

Opgaven voor het middengebied

Het middengebied vormt (van oudsher) de verbinding tussen Deventer, Apeldoorn en ook Zutphen. Vanwege de goede bereikbaarheid met zowel auto als openbaar vervoer en de voorzieningen die al aanwezig zijn, is het middengebied een aantrekkelijke plek om te wonen, maar ook om je als bedrijf te vestigen.

Aan de kant van Apeldoorn ligt een bedrijventerrein tegen de gemeentegrens van Voorst aan waar bedrijvigheid van grote schaal is toegestaan (en uitbreidt). Voor De Kar, het gebied dat aan de Voorster kant van de bedrijvigheid ligt en waar ook enkele grotere Voorster bedrijven actief zijn, wordt momenteel een toekomstvisie uitgewerkt.

Aan de kant van Deventer ligt het scenario op tafel om de eerder genoemde derde IJsselbrug te realiseren maar ook een nieuwe woonwijk te bouwen aan de Voorster kant van de IJssel, ten noorden van De Worp. Dit is één van de drie scenario's die Deventer onderzoekt voor uitbreiding van de stad.

Om aan alle opgaven te voldoen én kwaliteit te behouden, zullen we keuzes moeten maken over toekomstig grondgebruik en/of moeten kijken hoe we ruimte op meer dan één manier kunnen gebruiken. We moeten daarbij ook breder kijken dan de grenzen van gemeente Voorst; hoe kunnen omliggende gemeentes elkaar helpen in de opgaven? Welke rol pakt Voorst als groene gemeente tussen de steden Deventer, Apeldoorn en Zutphen?

De gemeente vindt het niet wenselijk dat het middengebied 'dichtslibt' en dat de kwaliteiten die er zijn verloren gaan. Zo liggen er ook veel landgoederen in het middengebied, rondom Twello. De landgoederen vormen samen met de uiterwaarden en het agrarisch landschap het groene hart van de Stedendriehoek.

Ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken, duurzame energie en mobiliteit zouden juist samen moeten gaan met het versterken van kwaliteiten. Het is wenselijk om nieuwe ontwikkelingen zó te kunnen inpassen dat ze de kwaliteiten van gemeente Voorst verbeteren. Er is nu echter geen duidelijke basis of raamwerk hiervoor, waardoor het lastig is om samenhangende keuzes te maken, terwijl die wel noodzakelijk zijn.

- Dorpen en steden
- Bedrijventerrein
- Zonneveld
- Gelders Natuurnetwerk (GNN)
- Groene Ontwikkelzone (GO)
- Recreatiegebied
- Landgoed
- Waterwingebied
- Reserveringsgebied bypass IJssel

Vervolg: in gesprek over de toekomst van het Voorster buitengebied

Deze verdieping van opgaven is bedoeld ter voorbereiding op het gesprek met inwoners van gemeente Voorst over de toekomst van het landelijk gebied. In de gesprekken met experts en ervaringsdeskundigen werd aangescherpt wat precies de vraagstukken zijn voor elke opgave, waar de keuzes liggen en waar we het dus over moeten hebben met inwoners.

Opgaven afhankelijk van elkaar

In de verdieping kwam o.a. naar voren dat de 7 hoofdoggaven sterk afhankelijk zijn van elkaar. Zo kun je het landschap niet los zien van het watersysteem. En de toekomst van het middengebied niet los van de ontwikkeling van o.a. dorpen en erven. De samenhang tussen de opgaven kent ook een bepaalde volgorde. Zo blijkt de opgave water en bodem een bepalende factor voor alle andere opgaven. De opgave rondom recreatie is van een andere aard, hier gaat het vooral om de zoektocht naar meekoppelkansen.

'Satéprikker-onderwerpen'

Ook blijkt dat bepaalde thema's verweven zijn met meerdere of soms alle opgaven. Zo is cultuurhistorie belangrijk voor de gemeente Voorst. Cultuurhistorische kennis is van waarde bij vrijwel alle opgaven. Ook bedrijvigheid is zo'n onderwerp: ondernemerschap en ruimte voor bedrijven speelt een rol door verschillende opgaven heen. Deze 'satéprikker-onderwerpen' nemen we ook mee in het gesprek over de toekomst van het buitengebied.

Fase 3: In gesprek met inwoners over de toekomst van het landelijk gebied

De aanscherping en verdieping van vraagstukken wordt benut om de volgende stap voor te bereiden: bijeenkomsten waarin iedere inwoner van gemeente Voorst wordt uitgenodigd mee te praten over de toekomst van het landelijk gebied van Voorst (fase 3). In deze derde fase van de ontwikkeling van het Programma Landelijk Gebied gaan we namelijk samen met bewoners, agrariërs en andere mensen in het buitengebied op zoek naar een gedeeld toekomstperspectief voor het landelijk gebied.

We geven inwoners de kans zowel online hun input te geven als tijdens diverse fysieke bijeenkomsten mee te denken. We organiseren 2 bijeenkomsten in het noorden, midden en zuiden van de gemeente Voorst. Zo kunnen we ervaringen, wensen en ideeën

ophalen (bijeenkomst 1) om deze vervolgens te vertalen in een eerste opzet voor een toekomstperspectief dat we weer terugleggen, toetsen en bespreken (bijeenkomst 2).

Fase 4: Delen en toetsen van het Programma Landelijk Gebied

In de laatste, vierde fase brengen we alle inbreng uit de deelgebieden bijeen in een conceptversie van het Programma Landelijk Gebied. Door het Programma ook als geheel te testen en te toetsen, wederom met inwoners, zetten we de puntjes op de i en maken we een definitief Programma dat voorgelegd zal worden aan de gemeenteraad.

We besteden hierbij bijzondere aandacht aan de uitvoering van het Programma Landelijk Gebied. Waar het kan, verzamelen en ondersteunen we potentiële initiatieven, zodat het ontwikkelproces van het Programma tegelijkertijd de kickstart van de uitvoering ervan is. Want daar draait het uiteindelijk om: dat gemeente en inwoners gezamenlijk aan de slag kunnen met het realiseren van de gewenste toekomst van het landelijk gebied van Voorst

Open
Kaart

co-creatie van de leefomgeving